

PROCES ADOPCE V ČR, JEHO AKTÉŘI A PROBLÉMY

Pařízková Jana

Fakulta sociálních věd

Univerzita Karlova

Praha

3. ročník sociologie

Konzultant: PhDr. Gabriela Munková, CSc.

Práce bude obhajována v 6. semestru studia.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 10. 5. 2006

Pařízková

OBSAH

ABSTRAKT	2
ABSTRACT	2
1. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÁ OTÁZKA	3
2. METODOLOGIE	3
3. ÚVOD	3
4. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	4
5. LEGISLATIVA	5
6. AKTÉŘI	8
6. 1. Budoucí osvojitelé	8
6. 2. Biologičtí rodiče	8
6. 3. Budoucí osvojenec	8
6. 4. Stát	9
6. 5. Neziskové organizace	9
6. 6. Kojenecké ústavy, dětské domovy a jiné ústavy	10
7. PRŮBĚH ADOPCE	10
7. 1. Fáze rozhodování	10
7. 2. Návštěva úřadu	11
7. 3. Další návštěvy na úřadě, předání potřebných podkladů, návštěva u vás doma	12
7. 4. Předání žádosti na krajský úřad	14
7. 5. Přípravný kurz	16
7. 6. Období čekání	17
7. 7. Vytipování vhodného dítěte	18
7. 8. Pohovor o vytipovaném dítěti	18
7. 9. Návštěva dítěte	19
7. 10. Předadopční péče	20
7. 11. Rozhodnutí soudu	21
7. 12. Adaptace vašeho dítěte i vás	21
7. 13. Říct či neříct?	22
8. PŘÍMÁ ADOPCE	24
9. JAK TO VIDÍ ZÚČASTNĚNÍ AKTÉŘI	25
9. 1. Pracovnice Oddělení péče o rodinu a děti Odboru sociálního Městské části Praha 5	25
9. 2. Pracovnice Magistrátu hlavního města Prahy, paní Hessová	26
9. 3. Pracovnice Střediska náhradní rodinné péče v Praze, paní Vávrová	26
9. 4. Pracovnice MPSV, Mgr. Kotalová a Mgr. Trubačová	27
9. 5. Adoptivní maminka	28
9. 6. Shrnutí problémů	29
10. ZÁVĚR	30
11. ODCHÝLENÍ OD PROJEKTU	32
12. POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE	32
13. PŘÍLOHY	33

ABSTRAKT

Práce je analýzou jak teoretických tak i praktických poznatků o procesu adopce v ČR v současné době. Především potenciálním žadatelům přináší přehled o tom, jaké kroky budou muset na své cestě za rodičovstvím absolvovat. K jednotlivým fázím celého procesu – např. fáze rozhodování, přípravný kurz či předadopční péče – přináší práce kromě stručné charakteristiky mnohdy i stanoviska, doporučení či vyjádření některých z aktérů procesu adopce. Názory a stanoviska sociálních pracovníků, pracovníků Ministerstva práce a sociálních věcí, pracovníků Střediska náhradní rodinné péče v Praze a názory adoptivní maminky provází celou práci. Na základě jejich praktických poznatků jsou také formulovány základní problémy procesu adopce – pomalost soudů, nedokonalá spolupráce jednotlivých státních složek či nedokonalá spolupráce státního aparátu a neziskových organizací, a nejednotná metodika pro postup na jednotlivých úrovních. V závěru práce jsou pak navrhovány i dílčí řešení současných nedostatků a některá doporučení pro budoucí osvojitele.

ABSTRACT

This work is an analysis both of practical and theoretical knowledge about the process of adoption in the Czech Republic at present time. It brings a grasp especially to potential appliers of steps that they need to make on their way to parentage. For particular phases of the complete process – for example a decision phase, preparatory course or pre-adoption care, there are very often, next to brief characteristics, also opinions, recommendations or expressions of some of the persons involved in the process of adoption. In the whole work, there are opinions and attitudes of social workers, employees of Ministry of Labour and Social Affairs, employees of the Centre for Adoption and Foster Care in Prague, and opinions of an adoptive mother. General problems of the adoption process has been formulated on the basis of their practical knowledge – sluggishness of courts, imperfect cooperation of individual state bodies or imperfect cooperation of the state apparatus and non-profit organizations, and uncoordinated methods for the process on individual levels. At the close of the work, there are also proposed some partial solutions of the current imperfections and some recommendations for future adopters.

1. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÁ OTÁZKA

Práce by měla být průvodcem pro lidi, jenž si pohrávají s myšlenkou adoptovat dítě. Chce je informovat o tom, co je na cestě za rodičovstvím čeká.

Mojí výzkumnou otázkou je, zda je v ČR proces adopce efektivní, jakými trpí neduhy a co by se na něm dalo zlepšit.

2. METODOLOGIE

Práce je zpracována na základě studia dostupných publikací a materiálů o adopci neboli osvojení. I když i tyto tiskoviny jsou zajisté zpracovávány na základě praktických zkušeností, rozhodla jsem se doplnit svoji práci o stanoviska získaná přímo od aktérů adopce. Setkala jsem se tak tedy se sociální pracovnící Oddělení péče o rodinu a děti Odboru sociálního Městské části Praha 5, s pracovnící Magistrátu hlavního města Prahy, pracovníci Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV), pracovnící neziskové organizace Střediska náhradní rodinné péče v Praze a v neposlední řadě také s maminkou, která adoptovala dvě děti. Od všech těchto aktérů jsem se snažila získat stanoviska a hodnocení současného stavu procesu adopce a doporučení na jeho zlepšení a zefektivnění. Rozhovory jsem si vždy nahrávala na diktafon a poté přepisovala do písemné elektronické podoby.

3. ÚVOD

V České republice žije podle statistik přibližně 1% dětí, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině. Relativně malé číslo získává na velikosti, když si uvědomíme, že je to zhruba 20 000 dětí. Ještě více zarážející však je, že pouze 2 % z těchto dětí jsou úplní sirotci. Ostatní nemohou vyrůstat ve vlastní rodině proto, že se o ně vlastní rodina nemůže nebo nechce starat.¹ Sociální stát musí na takovou skutečnost nějakým způsobem reagovat. U nás se tato reakce pohybuje od ústavní péče přes pěstounskou péči až po adopci, která by měla být tou nejvěrnější náhražkou vlastní rodiny. Slovo „náhražka“ však není úplně přesné a na základě studia různých materiálů a setkávání se s odborníky jsem pochopila, že největší úskalí celého procesu adopce je právě v tom, že se snažíme chápat adoptivní rodinu jako rodinu „normální“. V různých evropských zemích už pochopili, že není výhodné si něco takového předstírat.

¹ <http://www.rozumacit.cz/nrp.html> [cit.dne 5.1.2006]

Adoptivní rodina je tam brána jako rodina specifická, odlišná od rodiny vlastní. Rodina, se kterou se musí kontinuálně a specifickým způsobem pracovat. Proto ale není tato forma rodiny o nic méně hodnotnější než rodina vlastní.

Ve své práci se tedy budu věnovat právě procesu adopce. Kromě shromažďování všech dostupných teoretických poznatků jsem se pokusila jít po stopách zkušeností a názorů zúčastněných aktérů. Vycházím tedy nejenom z legislativních úprav, ale snažím se především zjistit, jak proces skutečně funguje v praxi. Práce je tedy jakýsi manuál, který obsahuje všechny fáze celého procesu adopce. Zároveň však práce přináší nové poznatky z praxe, upozorňuje na různá úskalí procesu a přináší řadu doporučení, jak se s procesem vypořádat.

4. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Teoretickými východisky mé práce jsou výsledky různých psychosociálních studií, které se zabývají adoptí a celkově náhradní rodinnou péčí. Hovoří o přínosu náhradní rodinné péče a o jejich výhodách oproti kolektivní výchově. Náhradní rodinná péče má v České republice poměrně dlouhou tradici, velké změny však přinesla éra komunismu. Tato ideologie považovala rodinu za historický přežitek. A proto v tomto období nastala doba rozkvětu kolektivní výchovy a dětských domovů. [Matějček 1999; 11] Na počátku šedesátých let se však rodina opět stala nejdůležitější výchovnou institucí a rodinná výchova začala být stavěna nad výchovu kolektivní. [Matějček 1994; 7]

Její výhody ukazují právě i dnešní poznatky a studie. Matějček a Langmaier ve své knize „Psychické deprivace v dětství“ hovoří o psychické deprivaci, která vzniká právě u dětí vyrůstajících v kolektivních zařízeních či v nefungujících rodinách. Podle nich je pro zdravý vývoj dítěte potřeba, aby byly uspokojeny tyto základní potřeby:

- Potřeba stimulace, tj. aby dítě dostávalo dostatečné množství kvalitních a proměnlivých podnětů.
- Potřeba smysluplného světa. Uspokojení této potřeby umožňuje dítěti učit se, nabývat životní zkušenosti, osvojovat si pracovní postupy i strategie společenského chování, aj.

●Potřeba životní jistoty. Tato potřeba bývá naplňována prostřednictvím mezilidských citových vztahů. Naplnění této potřeby zbavuje člověka pocitu úzkosti a dodává mu pocit bezpečí.

●Potřeba pozitivní identity, vlastního „já“, tj. pozitivní přijetí sama sebe. Sebeúcta a patřičné sebevědomí jsou podmínkou uspokojujivého zařazení ve společnosti.

●Potřeba otevřené budoucnosti, naděje a životní perspektivy. Naplnění této potřeby umožňuje uspokojujivé prožívání osobního běhu života. Naopak ztráta životních perspektiv vede k zoufalství.

Tyto výše zmiňované potřeby nemohou kolektivní zařízení naplňovat. To vede k psychické deprivaci dětí žijících v takovýchto zařízeních. [Matějček 1999; 55-57]

Další plus pro náhradní rodinnou péči plyne z naprostého popření myšlenky o tzv. hlasu krve. Podle Matějčka se jedná o naprosto mylnou představu. „*Lze pokládat za prokázané, že dítě samo za rodiče přijímá toho, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chová, a nikoliv toho, kdo se tak nechová a své rodičovství prokazuje pouze úředním potvrzením rodičovství biologického.Tyto poznatky mluví zřetelně ve prospěch psychologického rodičovství, tj. tedy i ve prospěch náhradní rodinné péče založené na citových vztazích, v kontrastu s péčí ústavní, která na citových vztazích z principu založena není. Dostává se jim ostatně ohlasu v zákonodárství dnes již takřka všech zemí světa, viz Úmluva o právech dítěte, 1989.*“ [Matějček 1999; 61]

Přestože Prof. Matějčka považuji za jednoho z největších odborníků na náhradní rodinnou péči, je jisté, že některé jeho názory jsou již překonány. Dle mého mínění jde právě o Matějčkovu tezi, že je vhodné, aby dítě, než půjde do adopce, strávilo nějaký čas v citově neutrálním prostředí (diagnostické ústavy, dětské domovy, ozdravovny, nemocnice atd.). [Matějček 2002; 20] K nesouhlasnému stanovisku s touto tezí dospěli i zákonodárci. Profesionální pěstounská péče na přechodnou dobu

5. LEGISLATIVA

Na začátku této kapitoly musím upozornit, že v průběhu tvorby této práce došlo právě v legislativě týkající se adopce a vůbec náhradní rodinné péče k mnoha změnám a úpravám. V platnost totiž vstoupila novela zákona o sociálně-právní ochraně. Ponechávám tedy první část, kterou jsem napsala v době, kdy ještě platil starý zákon o sociálně právní ochraně a následně pak uvádím nejdůležitější novinky a změny, které nastaly.

Adopce je v českém právním řádu upravena zejména těmito legislativními normami:

- 1) Úmluvou o právech dítěte z roku 1989
- 2) Zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů
- 3) Zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Ze zákonných úprav jsou pro naše účely nejdůležitější následující informace:

- Žádost o zprostředkování osvojení může podat fyzická osoba, která je občanem České republiky a má na jejím území trvalý pobyt, nebo cizinec, který má na území České republiky povolen trvalý pobyt.
- Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský.
- Osvojovat nemohou nejbližší příbuzní.
- Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl.
- Osvojit lze pouze nezletilé dítě.
- Jako společné mohou dítě osvojit jen manželé, nikoli druh a družka.
- K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Je-li toto dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.
- K osvojení dítěte do ciziny je třeba souhlas Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.
- K osvojení je potřeba souhlasu biologického rodiče, i když je nezletilý.
- Tohoto souhlasu není potřeba, pokud:
 - po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, nebo
 - po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.
 - Souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, není dále třeba, jestliže rodiče dají souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas předem musí být dán osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Souhlas může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Odvolat souhlas lze toliko do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů.

- osvojení rozdělujeme na osvojení zrušitelné (tj. osvojení 1. stupně) a nezrušitelné (tj. osvojení 2. stupně)
 - Nezrušitelné osvojení může být ze závažných důvodů zrušeno soudem na návrh osvojence nebo osvojitele.
 - Nezrušitelné osvojení nemůže být zrušeno.
 - U zrušitelného osvojení jsou adoptivní rodiče zapsáni místo biologických v matrice.
 - Nezrušitelně lze osvojit jen dítě starší 1 roku.
- Osvojenec může být opětovně osvojen jen v případě, že je osvojován manželem osvojitele nebo osvojitel zemřel a nebo dřívější osvojení bylo zrušeno. [zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí]

Novela zákona č.359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, která má vstoupit v platnost v červnu 2006, pak přináší některé změny a novinky:

- Přesněji jsou vymezeny kompetence institucí, jež mohou adopci zprostředkovávat.
- Poprvé se v zákoně objevuje pěstounská péče na přechodnou dobu. Ta má zabránit tomu, aby dítě trávilo čas v ústavu.
- Žadatelé by měli procházet mnohem důkladnější přípravou.
- Pamatuje se i na názor vlastních dětí žadatelů.
- Doba projeveného nezájmu, kdy už poté není potřeba souhlas biologického rodiče k osvojení, byla zkrácena ze 6 měsíců na dva měsíce.²

Na MPSV jsem se pak dozvěděla i některé zajímavosti vyplývající z mezinárodního práva. Zvláštností ČR kupříkladu je, že je vyvázána z Evropské úmluvy o adopci, která říká, že věkový limit, kdy může člověk osvojit dítě je 35 let. U nás stačí, aby byl věkový rozdíl přiměřený. Osobně považuji tuto naši iniciativu slepě se nepodřítit všemu evropskému za velmi pokrokovou. Omezení 35 let je dle mého názoru v klimatu dnešní společnosti naprosto neadekvátní. Páry, které začnou uvažovat o dítěti až po třicítce pravděpodobně nebudou výjimkou. Stihnout pak zkoušení nejprve přirozeného pak umělého oplodnění do 35 let je takřka nemožné.

² novela zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

6. AKTÉŘI

V této kapitole jsem se snažila vyjmenovat a stručně charakterizovat aktéry, jež se na procesu adopce podílejí. Některé z nich se mi podařilo pro účel mé práce zkontaktovat.

6. 1. Budoucí osvojitelé

Adoptivní rodiče si musí projít skutečně celým procesem od začátku až do konce. V mém případě se podařilo získat informace, stanoviska a názory od maminky (35), která spolu s manželem (40) před rokem v Praze adoptovala dvě děti. Sourozence Marušku (v době adopce 2,5 let) a Františka (v době adopce 4 měsíce).

6. 2. Biologičtí rodiče

Mohlo by se zdát, že biologičtí rodiče, kteří se vzdali svého dítěte hrají v celém procesu marginální roli. Paradoxně je to právě naopak – hrají tu nejpodstatnější. I když se o své dítě nestarají, mohou celý proces adopce zmařit. Zákon totiž říká: „Souhlas biologických rodičů není třeba, pokud o dítě po dobu 6 měsíců soustavně neprojeví zájem“.³ V praxi to ovšem znamená, že pokud jednou za půl roku pošlou dítěti pohled, „projevení zájmu“ je zachováno.

6. 3. Budoucí osvojenec

Osvojenec hraje roli zpravidla předmětnou, protože celý proces jednání se vede právě kvůli němu. Pokud to však dovoluje jeho věk a je schopen posoudit dosah osvojení může se i on k osvojení vyjádřit.

Odborníci uvádí, že dítě vhodné do adopce má být tělesně a duševně zdravé s předpokladem normálního vývoje. I přesto se v praxi hledají adoptivní rodiče i pro děti hendikepované. Pokud se v určitém kraji nepodaří ať už zdravému či hendikepovanému dítěti najít vhodnou rodinu do tří kalendářních měsíců, je kopie dokumentace dítěte předána i na MPSV, které ve vyhledávání vhodných rodičů spolupracuje.⁴

³ Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. V novele tohoto zákona byla doba nezájmu zkrácena ze 6 měsíců na dva.

⁴ <http://www.kr-kralovehradecky.cz/scripts/detail.php?id=2146> [cit.dne 16.2.2006]

6. 4. Stát

Pod hlavičku státu pak řadíme úřady obecní, krajské či Ministerstvo práce a sociálních věcí. Kompetenci zprostředkovávat adopci pak mají pouze krajské úřady a ministerstvo. Osvojování dětí do ciziny a z ciziny má pod patronátem Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně.⁵

Z výše zmíněných institucí se mi podařilo zkontaktovat se s pracovníci obecního úřadu, konkrétně Oddělení péče o rodinu a děti Odboru sociálního Městské části Praha 5 paní Zdenou Sekyrkovou, pracovníci krajského úřadu, konkrétně Magistrátu hlavního města Prahy paní Miroslavou Hessovou, a pracovníci Odboru rodinné politiky a sociální práce Ministerstva práce a sociálních věcí Mgr. Kristýnou Kotalovou a Mgr. Klárou Trubačovou.

6. 5. Neziskové organizace

V České republice funguje několik neziskových organizací, které se věnují adopci dítěte – Středisko náhradní rodinné péče v Praze, Fond ohrožených dětí, Sdružení ISIS a další.

Stejně jako stát cítí se i oni nenahraditelní v procesu adopce. Přestože ve světě je zcela přirozené, aby státní subjekty byly doplňovány nestátními subjekty, u nás tato spolupráce zatím úplně nefunguje. Za neziskový sektor se mi podařilo získat stanoviska od Mgr. Vávrové ze Střediska náhradní rodinné péče v Praze. Ta mi také sdělila, že důvod nefunkčnosti spolupráce spočívá právě v tom, že jim stát (MPSV) stále omezuje jejich kompetence. Nejvýraznějším omezením je nemožnost rozhodovat o umístění dětí do adopce. Mají pouze pravomoc vyhledávat neumístitelným dětem vhodné rodiče a návrh pak předkládat poradnímu sboru kraje či MPSV. O adopci už ale rozhodují státní orgány. Dále si pak pracovníce neziskové organizace stěžuje, že novela zákona o sociálně právní ochraně, jim namísto přidání kompetencí naopak kompetence ještě ubírá.

Pracovnice MPSV to samozřejmě vidí trochu odlišně. Přiznávají, že v posledních letech nebyla vzájemná spolupráce příliš dobrá a neziskový sektor se stával skoro až nepřitelem, což mělo negativní dopad na celý proces adopce. Uvádí také, že neziskové organizace jsou jejich vítaným partnerem. Problém však údajně spočívá

⁵ zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

v tom, že u nás zatím nemáme úplnou a kooperující síť neziskových organizací. Proto prý zatím není možné převést na neziskové organizace všechny kompetence. Na námitku neziskových organizací, že všude v Evropě mají neziskové organizace mnohem větší kompetence odpovídá Mgr. Kotalová z MPSV takto: *“ Zjistili jsme, že pokud někde neziskovky mají větší pravomoce, tak jsou také akreditované a pečlivě vybírané. Postupují spoustu školení a musí splňovat stejné požadavky na vzdělání a kvalifikaci. To u nás bohužel zatím není “*.

6. 6. Kojenecké ústavy, dětské domovy a jiné ústavy

Názory a stanoviska lidí pečujících v těchto zařízeních o děti, než jsou dány do adopce, jsou též zohledňovány při rozhodování soudu. Tyto zařízení hrají roli i ve fázi přípravných kurzů. Část přípravného kurzu musí žadatelé absolvovat právě v kojeneckém ústavu.

7. PRŮBĚH ADOPCE

Jistá omezení mého záměru rozškatulkovat celý proces adopce do určitých bodů plynou z toho, že některé z fází se vzájemně překrývají. Orientačně lze ale proces adopce rozdělit na následující fáze: fáze rozhodová ní; návštěva úřadu; další návštěvy na úřadě, předání potřebných podkladů, návštěva u vás doma; předání žádosti na krajský úřad; přípravný kurz; období čekání; vytipování vhodného dítěte; pohovor o vytipovaném dítěti; návštěva dítěte; předadopční péče; rozhodnutí soudu; adaptace vašeho dítěte i vás; říct či neříct.

7. 1. Fáze rozhodování

První fáze je fází, kde jedinými aktéry jsou pouze potencionální adoptivní rodiče, popřípadě širší okruh rodiny. Jde totiž o období, kdy se lidé začnou myšlenkou „adoptovat dítě“ zaobírat až po jejich rozhodnutí to učinit. Jayne E. Schoolerová nazývá ve své knize „Adopce: Vztah založený na slibu“ [Schoolerová 2002] tenhle proces „Porod v srdci“.

Je to období otázek. Jednak otázek praktických, tedy takových, co vlastně všechno pro adopci musí člověk podstoupit, kam podat žádost, kam zatelefonovat atd., ale také otázek filozofických, typu: Jaké mám k adopci důvody? Co adopce udělá

s naším dosavadním rodinným životem? Budeme schopni dítě milovat jako vlastní? Splňujeme vůbec podmínky pro to aby nám dítě svěřili? Zajistíme dítě finančně?

Odborníci radí nepodceňovat v této fázi komunikaci s širší rodinou. Je totiž důležité, aby jí bylo adoptované dítě příznivě přijato. [Matějček 2002; 22]

Potencionální žadatelé však určitě řeší i otázku širšího společenského přijetí dítěte. Rozdílná bude dle mého názoru také reakce okolí na malé vesnici a reakce okolí ve velkoměstě. Zatímco na malé vesnici se taková skutečnost jistě dlouho neutají a bude pravděpodobně tou nejzajímavější informací posledního měsíce, ve velkém městě se kvůli jeho anonymitě a větší tolerantnosti zdejších obyvatel pravděpodobně nikdo nad touto skutečností ani nepozastaví.

Adoptivní maminka o svém rozhodování a motivech adoptovat dítě sděluje následující: „*Motivem adoptovat dítě byla moje neplodnost. Zároveň se mi ale líbilo, že můžu pomoci i nějakým opuštěným dětičkám. Vzhledem ke svým gynekologickým problémům jsem tušila už zhruba od 18, že by mohl být problém, a že možná alternativou bude dítě adoptovat.*“

7. 2. Návštěva úřadu

Pokud si zodpovíte všechny otázky a pro adopci dítěte se rozhodnete, pak prvním formálním krokem, který pro adopci musíte učinit je navštívit úřad pověřené obce (konkrétně oddělení péče o rodinu a děti) příslušný podle místa trvalého bydliště (v Praze je to úřad městské části, v Brně, Ostravě a Plzni magistrát). Tam s vámi sociální pracovnice provede prvotní rozhovor, který je zaměřený na zjištění pohnutek, důvodů a motivací vašeho rozhodnutí adoptovat dítě. Zjišťován je také jak fyzický zdravotní stav tak psychický zdravotní stav. Po žadatelích je zároveň vyžadován souhlas, aby bylo možné opatřit si opis z rejstříku trestů, nikoli výpis, tzn. že jsou tam i trestné činy, které byly vymazány. [Matějček 2002; 22-23]

Není však nutností, aby lidé, kteří mají v rejstříku trestu nějaký zápis, byli automaticky z možnosti adoptovat dítě vyloučeni. Zjišťuje se také, zda je pro vás nějakým způsobem rozhodující věk dítěte, pohlaví dítěte, zdravotní stav či barva pleti. Zjišťují se i majetkové poměry. Zároveň jsou tady žadatelům poskytnuty ty nejzákladnější informace. Na závěr vaší první schůzky vám sociální pracovnice

předá formulář žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli⁶ a vysvětlí vám další potřebné náležitosti. Zejména další postup v procesu adopce.

7. 3. Další návštěvy na úřadě, předání potřebných podkladů, návštěva u vás doma

Mezi druhou a první návštěvu na úřadě bychom mohli zařadit jakousi „fázi domácí přípravy“. V této fázi vyplňujete žádost, jež vám byla předána sociální pracovnící a shromažďujete další doklady a dokumenty, jež musí být k vaší žádosti přiloženy. Záleží jenom na vás jak dlouhou dobu si na vyplňování a shromažďování dokumentů necháte. Na druhou návštěvu by jste tedy již měli mít připraveny tyto podklady:

- žádost obsahující vaše osobní údaje
- doklad o státním občanství nebo o povolení k dlouhodobému nebo trvalému pobytu na území České republiky
- zprávu o zdravotním stavu
- údaje o ekonomických poměrech (potvrzení od zaměstnavatele)

Spisová dokumentace, která je vám na oddělení péče o rodinu a děti založena, dále obsahuje:

- zprávu o vašich sociálních poměrech, kterou zpracovává sociální pracovníce
- opis z evidence rejstříku trestů, který si vyžádá úřad
- vaše písemné vyjádření, zda souhlasíte s tím, abyste po uplynutí jednoho roku od právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů byli zařazeni též do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dítěte z ciziny nebo zda žádáte výlučně o osvojení dítěte z ciziny
- váš písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování a také kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci (součástí žádosti)
- písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny, jestliže úřad považuje takovou přípravu za účelnou
- stanovisko úřadu k žádosti o zprostředkování osvojení⁷ [Matějček 2002; 22]

⁶ Tato žádost je součástí příloh.

⁷ http://www.rodina.cz/snrp/nrp_pece.htm [cit. dne 5.2.2006]

Po shromáždění potřebných údajů a dokumentů je sociální pracovnice povinna navštívit vás do 30 dnů u vás doma, aby mohla zprávu včetně svého stanoviska doručit krajskému úřadu. U vás doma bude sociální pracovnice zjišťovat a posuzovat vaši bytovou a rodinnou situaci. [Matějček 2002; 23-24]

Dokonce, pokud k tomu budou vlastní děti natolik rozumově vyspělé, může být proveden pohovor i s nimi.

Návštěvy doma ani počet návštěv na úřadě a celkový průběh šetření však nemá naprosto striktní postup. Sociální pracovnice paní Sekyrková z Městské části Praha 5 shrnuje svoji práci takto: „*Já vítám, když žadatelé přijdou častěji. Minimum jsou však alespoň tři návštěvy. Takže při té úplně první návštěvě, kdy se přijdou orientačně zeptat, jim dám tiskopisy a říkám jim dopředu, že potřebuji, aby si na mě vyčlenili nějaké dopoledne na takový delší pohovor. Ten se někdy dělá i odděleně. S jedním z žadatelů třeba tady a s jedním doma, protože k nim domů stejně musím jít. Záleží na nich, ale ten první vstupní pohovor je vhodné dělat s oběma žadateli. Záleží na těch žadatelích, jak si to načasují – když přijdou na první schůzku, tak jim dám ty tiskopisy a záleží už jenom na nich, kdy přijdou na tu druhou schůzku. Nebo už vidím při tom prvním pohovoru, že je tam nějaký problém. Třeba jsem tu měla žadatele, kdy pán byl velmi těžce nemocný a v plném invalidním důchodu. Byli manželé asi dva měsíce a byl mezi nimi asi 28 letý věkový rozdíl. Tak to pro mě byli naprosto nevhodní žadatelé, už jenom proto, že manželství by mělo trvat alespoň dva roky. A ještě při takovémhle velkém věkovém rozdílu by to chtělo, aby to manželství prošlo nějakými zkouškami. Aby se ověřilo jak bude funkční. A ten zdravotní stav toho manžela je další mínus. To není otec (55 let), který by to miminko mohl v produktivním věku finančně zajistit. Těmhle žadatelům jsem musela sdělit, že bych je nemohla doporučit. I přesto musím vždy magistrátu zaslat své stanovisko.,,*

Sociální pracovnice nevnímá příliš příznivě ani žadatele, kteří sice nejsou neplodní, ale chtějí osvojit dítě. „*Žadatelů je nadbytek. Je nereálné, aby žadatel, který může mít dítě, ale nepokusí se o něj, měl na dítě příliš vysoké požadavky. Takového žadatele bych já nedoporučila, protože takové žadatele my nepotřebujeme. Ale kdyby tito žadatelé přijali dítě třeba hendikepované, pro které nemáme žadatele, tak to by bylo v pořádku“.*

Stejně tak podle ní není možné, aby romští žadatelé žádali o bílé dítě. „*Měla jsem tu rómský pár, který chtěl modrookého blondáčka. My se vůbec snažíme, samozřejmě v rámci možností, přihlížet k podobnosti žadatelů a dítěte. Když tu třeba máme zrzavé*

dítě a jeden z rodičů má zrzavé vlasy, tak jim to potom dělá ohromně dobře a celé to začlenění do rodiny je potom i jednodušší“.

Osobně musím nesouhlasit s podmínkou dvouletého manželství a doufám, že tato podmínka není ve skutečnosti striktně dodržována. Na mysli mám její nesmyslnost zejména v případech, kdy spolu partneři již několik let žijí ve společné domácnosti, avšak zákonnými manželi jsou teprve krátce. Z metodické příručky, zpracované Magistrátem hlavního města Prahy pro pracovnice Odborů péče o rodinu a děti⁸, vyplývají další, pro mě nepříliš pochopitelné oblasti témat, které bývají zjišťovány.

Například otázky týkající se rodičů a sourozenců žadatelů, jejich vzdělání či zaměstnání. Tyto otázky jsou dle mého názoru tak průhledné a prvoplánové, že musí vést k uvádění nepravdivých skutečností či k jejich zamlčování. Upřímnost v podobě otce alkoholika se tu asi necení.

Na druhou stranu mediálně vytvořený obraz nepříjemného dotazování rozptyluje adoptivní maminka, když na otázku, jak probíhala návštěva u ní doma, naprosto v klidu odpovídá: „Upekla jsem bábovku, uklidila a normálně jsme si povídali jako kdyby přišla známá.“

7. 4. Předání žádosti na krajský úřad

Krajským úřadem pak budete zhruba po dvou až třech měsících pozváni k psychologickému posouzení, v němž budou zjišťovány skutečnosti týkající se vašeho života, dětství, manželství, vaše vlastnosti, rodičovské postoje, motivy k rozhodnutí adoptovat dítě. Závěr psychologického posouzení se stává součástí vaší žádosti.⁹

O celém procesu na krajském úřadě, v našem případě na Magistrátu hlavního města Prahy, hovoří paní Hessová, pracovnice magistrátu, takto: „Když přijde žádost sem k nám, zkontrolujeme, zda je tam všechno. Dokládají se i fotografie, protože se dítě hledá i podle toho, jak se k sobě hodí vizuálně. Jestliže například známe anamnézu toho děťátka, že bude velké a statné, tak ho nedáme drobným rodičům. A co se děje s tou žádostí? Ta se dá k posouzení psychologovi. Žadatelé projdou buď jedním nebo více pohovory a jsou doporučeny pro jaké děťátko se hodí. Potom se vezme ještě

⁸ Příručka je součástí příloh.

⁹ http://www.rodina.cz/snrp/nrp_pece.htm [cit. dne 5.3.2006]

zdravotní dokumentace a dá se k posouzení našemu posudkovému lékaři. Protože není důležitá jenom psychická způsobilost, ale i ta fyzická. Je třeba těžké vysvětlovat ženám, které měly rakovinu, že to ještě nejde. Ale my jestli máme volit mezi zdravými rodiči a rodiči, kde je nějaké riziko, tak se skutečně dá přednost těm zdravým rodičům. Ale dali jsme dítě třeba i rodičům, kteří jsou stabilizováni a smíření se svojí psychickou poruchou – kupříkladu se sklerózou Multiplex.“

Myslím, že slova pracovnice magistrátu dokazují, že současná praxe je skutečně taková, že pro dítě jsou hledáni ideální rodiče nikoli naopak. O svoje zkušenosti z psychologického vyšetření se podělila i adoptivní maminka: „Prvně jsme zodpovídali otázky na počítači. Byly to otázky, které člověk nemohl ovlivnit, protože nevěděl co z toho vyjde. Například tam byla otázka, zda bych raději byla doktorem či architektem. Dále jsme vyplňovali ještě dotazník v papírové podobě a následně s námi provedli osobní pohovor, kde se znovu dotazovali na otázky typu, zda jsme to řekli rodičům, přátelům atd. Poté šel každý z nás samostatně a malovali jsme postavu a strom. Ptali se nás také, jaké chceme dítě. Neměli jsme žádné specifické požadavky, krom toho, že jsme nechtěli, aby dítě bylo HIV pozitivní. Jinak jsme žádná omezení neměli, až nás k tomu pracovnice skoro nutila. Ale mě to přijde strašně hloupé, protože když se vám narodí dítě, tak taky nevíte, co bude mít za choroby. Ale jsou i lidé smýšlející jinak. Paní nám např. říkala, že tam byli manželé, jejichž požadavek zněl: modrooký blondáček a sportovec. Myslím, že nehledě na to, že právě kvůli takovýmhle požadavkům se zvyšují průměry čekacích dob, nejsou takoví lidé na adopci vůbec zralí.“

Ve správním řízení pak krajský úřad rozhodne o zařazení či nezařazení žadatelů do evidence žadatelů vhodných pro zprostředkování osvojení. V tomto rozhodnutí bývá velmi často uložena žadatelům povinnost absolvovat přípravu fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny. Nebo-li tzv. přípravný kurz. Dále je jim také uložena povinnost neprodleně nahlásit všechny změny, které jsou důležité pro zprostředkování adopce. [Matějček 2002; 23-24]

Z těchto schválených žadatelů se následně vybírají dítěti nejvhodnější rodiče. Jestliže se příslušnému krajskému úřadu nezdaří zprostředkovat adopci do 1 roku, je povinen postoupit kopii spisové dokumentace do evidence Ministerstva práce a sociálních věcí. Poté je zprostředkování prováděno jak krajským úřadem, tak i ministerstvem. [Matějček 2002; 23-24]

Paní Hessová z magistrátu však považuje tuto skutečnost za nepříliš šťastnou. „*Prosazujeme, aby se toto změnilo, protože je s tím jenom administrativa. Ministerstvo totiž shromažďuje neumístitelné děti, kterým se po dobu 3 měsíců nepodařilo najít rodiče a pak shromažďuje ty rodiče, kteří jsou příliš nároční a proto se jim do 1 roku nepodařilo dítě adoptovat. Takže už pouhá tahle skutečnost svědčí o tom, že stejně nemohou nic vyřešit.*“

7. 5. Přípravný kurz

Již několikrát jsme narazili na téma přípravného kurzu. Přípravné kurzy vykazují podle MPSV prozatím v různých krajích poměrně velké odlišnosti. V Praze se konají tyto kurzy dvakrát do roka – na jaře a na podzim. Podle slov paní Sekyrkové z Odboru péče o rodinu a děti to však není problém, protože po tuto dobu žadatelům běží čekací doba.

Podle zákona¹⁰ tento kurz zajišťuje krajský úřad a to buď sám nebo ve spolupráci s dalšími organizacemi. Přípravný kurz nemusí absolvovat žadatelé, kteří ho v souvislosti s převzetím dítěte již dříve absolvovali, ti, kteří mají dítě ve své péči a prokazují dobré výchovné schopnosti a nebo ti, kterým vážné důvody neumožňují se přípravy účastnit.¹¹

Kurz probíhá formou přednášek, skupinových diskuzí či výcvikových seminářů.

„*Posláním přípravného kurzu je poskytnout Vám, budoucím osvojitelům nebo pěstounům, potřebné minimum vědomostí o specifických otázkách náhradní rodinné péče, zprostředkovat reálné informace o situaci a potřebách dětí žijících mimo vlastní rodinu a umožnit náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte*“¹²

Jako účastníci kurzu máte příležitost hovořit jak s odborníky, kteří se s vámi podělí o své znalosti, tak s ostatními žadateli, kteří se s vámi podělí o své zkušenosti.

Náklady spojené s realizací přípravných kurzů nese úřad nebo pověřená osoba, žadatelé si platí dopravu, stravování a ubytování.¹³

Dle doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí by kurzy měly být realizovány pro maximálně 10 párů žadatelů. Minimálním standardem je pak přípravný kurz

¹⁰ zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹¹ zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹² http://www.rodina.cz/snrp/nrp_pece.htm [cit. dne 3.3.2006]

¹³ http://www.rodina.cz/snrp/nrp_pece.htm [cit. dne 3.3.2006]

v rozsahu 30 hodin. Za optimální se však považuje 42 hodin ucelenou formou, kdy je počítáno i s víkendovým programem. [Matějček 2002; 24]

V Praze provádí hlavní proškolení žadatelů sdružení NATAMA. Cizince a samoživitelky školí Středisko náhradní rodinné péče. Odděleně je to dle magistrátu proto, že cizinci by kvůli svému jazykovému hendikepu rušili a samoživitelky nechtějí vystavovat citovému vypětí z toho, že okolo sebe budou mít partnerské páry. Rozdíl je také v tom, zda se jedná o žadatele, kteří chtějí malé miminko či o ty, kteří chtějí starší dítě. Pokud se jedná o starší dítě má školení v plné kompetenci NATAMA. Ta žadatele proškolí a magistrát pak zařadí nebo nezařadí do evidence. Pokud se však jedná o malé dítě, úvodní hodiny se konají na magistrátu a následně v kojeneckém ústavu. Rozdíl je také v tom, že žadatelé jsou do evidence zařazeni ještě předtím, než jsou školeni. Podle nového zákona však už bude běžnou praxí postup NATAMY. Žadatelé budou do evidence zařazováni až po absolvování přípravných kurzů.

Paní Alena Vávrová ze Střediska náhradní rodinné péče si však nemyslí, že je dobře, že jsou přípravné kurzy žadatelů takto roztržštěné. Dalším jejich nedostatkem je dle jejího názoru to, že nejsou flexibilní. „*Měli by být více na míru. Je naprosto zbytečné, aby psycholog absolvoval přednášky o psychologii,*“ tvrdí Vávrová.

7. 6. Období čekání

Tzv. čekací doba začíná jakmile jste zařazeni do evidence. Jak už jsme si řekli do tohoto období spadá kupříkladu absolvování přípravného kurzu. Jak ale jinak toto období vyplnit? Odborníci radí, aby jste se zase o trochu více věnovali sobě, partnerovi, přátelům, rodině či svým zájmům. V této fázi se také doporučuje studium odborné literatury či setkávání s lidmi, kteří již dítě adoptovali. [Matějček 2002; 24-25]

Období čekání je jak známo v různých regionech různé a liší se také podle toho jak moc jsou nebo nejsou žadatelé tolerantní. V Praze, která je známa svými náročnými žadatelí se pohybuje okolo dvou až tří let. U samožadatelek je to většinou kolem 5ti let. Podle paní Sekyrkové z Odboru péče o rodinu a děti se však může stát, že se rodič kvůli své vysoké náročnosti dítěte vůbec nedočká. V evidenci pražských žadatelů je prý žádost paní, která čeká od roku 1999. [Sekyrková – Odbor sociálně právní ochrany]

Své nároky na dítě je možné v průběhu čekací doby měnit a podle paní Sekyrkové se tak prý po načerpání více informací i děje. Paní Hessová z magistrátu to však nehodnotí příliš kladně: „Protože jakmile by tam byly nějaké pochybnosti, a ti žadatelé nároky snížili jenom proto, že by jinak jiné dítě nedostali, tak to není dobře.“

Adoptivní maminka, u které čekací doba na dítě trvala 9 měsíců, hodnotí celý proces jako velmi rychlý. Přiznává ale, že to bylo způsobeno především jejich nenáročnými požadavky. Nakonec získali paradoxně děti absolutně zdravé.

7. 7. Vytipování vhodného dítěte

Jak už jsem naznačila, rozhodování o vhodném rodiči pro určité dítě je v kompetenci krajského úřadu. V každém kraji zasedá pravidelně poradní sbor – tým odborníků reprezentovaný sociálními pracovníci, psychology, dětskými lékaři, řediteli kojeneckých ústavů či dětských domovů. Tento tým posuzuje jednotlivé případy dětí, které mohou být předány do náhradní rodinné péče. Z evidence žadatelů se podle určitého pořadí a na základě komplexního zhodnocení žádostí budoucích rodičů doporučují konkrétním dětem vhodní rodiče.¹⁴ [Matějček 2002; 25]

Datum žádosti přitom rozhodně není nejdůležitějším rozhodovacím kritériem. „*Když má někdo vysoké nároky a požaduje dítě s co nejlepší osobní a rodinnou anamnézou, zdravé, aby jeho biologičtí rodiče byli inteligentní, aby pocházelo z dobrých sociálních poměrů, tak se před něj klidně může dostat žadatel, který sice svoji žádost podal později, ale je tolerantnější,*“ podotýká paní Sekyrková, sociální pracovníce.

Na pražském magistrátu zasedá tento poradní sbor pravidelně jedenkrát měsíčně. Pokud se však mimo tyto pravidelná zasedání uvolní větší počet dětí, koná se zasedání výjimečné. Konkrétně probíhá celé rozhodování tak, že se každému dítěti na základě jeho osobní dokumentace a dokumentace žadatelů, přidělí pět rodin. Na zasedání se pak rozhodne pro jednu nejhodnější rodinu.

7. 8. Pohovor o vytipovaném dítěti

Pokud vás tým odborníků určí jako vhodné adoptivní rodiče pro konkrétní dítě, budete na krajský úřad pozváni k pohovoru o tomto konkrétním dítěti. Budete

¹⁴ http://www.rodina.cz/snrp/nrp_pece.htm [cit.dne 4.3. 2006]

informování o všech dostupných údajích o dítěti. Tedy o jeho psychickém a zdravotním stavu, o původní rodině dítěte a o sociálně-právních otázkách. V průběhu této schůzky se očekává vyjádření vašich názorů, pocitů, dotazů. Na základě této návštěvy se pak rozhodujete, jestli chcete v procesu adopce vzhledem k tomuto konkrétnímu dítěti, pokračovat. Lhůtou pro toto vyjádření je 30 dní. Tato lhůta je dána především proto, aby v případě, že by se rodiče rozhodli záporně, se nebrzdila další možná adopce. V opačném případě, tedy pokud zájem projevíte, budete moci dítě navštívit. [Matějček 2002; 5-26]

Osobně bych ale 30 denní lhůtu ještě zkrátila. Vycházím totiž z předpokladu, že žadatelé si již při požadování určitých charakteristik dítěte měli možnost vše promyslet. Mám na mysli, že pokud žadatelé uvedli, že by jim nevadilo dítě, jehož biologická matka byla HIV pozitivní, museli si již předtím zjišťovat důsledky této skutečnosti. Stejně tak by to mělo být i se všemi ostatními charakteristikami. Tudíž by žadatele žádná z informací o dítěti neměla překvapit natolik, aby potřebovali na promýšlení celý měsíc.

Adoptivní maminka: „ Z magistrátu nám zavolali v pondělí večer, jestli chceme přijít. Šli jsme tam hned druhý den. Tam nám ukázali fotky a řekli rodinnou (o matce víme jenom to, že to nebyly její první děti a že Maruška jí byla odebrána) a zdravotní anamnézu. Že je chceme, jsme řekli okamžitě. Další den už jsme za nimi jeli do kojeňáku. “

7. 9. Návštěva dítěte

Návštěva dítěte se koná na základě vaší dohody s příslušným úřadem a zařízením, kde je dítě umístěno. V tomto zařízení vám bude umožněno hovořit s lékaři, psychology, sociálními pracovníci a vychovateli, kteří dítě důvěrně znají. Tato komunikace je důležitá jednak pro rodiče, kteří se o dítěti mohou mnoho dozvědět, a jednak pro proces rozhodování, zda dítě do adopce konkrétním rodičům svěřit. Stanoviska a hodnocení těchto pracovníků jsou totiž také zohledňovány.

Pokud je vytipovaným dítětem kojeneček, máte možnost ho vidět v kojeneckém ústavu, pokud se jedná o starší dítě, navštívíte ho v příslušném dětském domově. U starších dětí se však doporučuje, aby se nezůstalo u jedné návštěvy a aby se ihned nevynucovalo okamžité předání dítěte do rodiny. Dítě by podle Matějčka [Matějček 2002; 26], a tuto myšlenku podpořila i paní Hessová z Magistrátu hlavního města

Prahy, mělo být do rodiny předáno teprve tehdy, když je odstraněna počáteční pochopitelná nedůvěra, nesmělost a odtazitost dítěte a je vytvořena vzájemná citová náklonnost.

Pokud se tedy rodiče pro dítě rozhodnou, měli by podat do 30 dnů žádost na předadopční péči.

Den převzetí dítěte do péče je domluven s ředitelem zařízení a krajským úřadem. [Matějček 2002; 26]

7. 10. Předadopční péče

Předadopční péče je zákonem stanovená nezbytná doba tří měsíců před rozhodnutím soudu, po kterou se budoucí adoptivní rodič o dítě stará. Tato doba je důležitá pro adaptaci dítěte i žadatelů na novou situaci. Náklady spojené s výchovou a výživou dítěte po tuto dobu hradí plně žadatel. Předadopční péče se nevyžaduje, rozhodne-li se pěstoun, který o dítě už minimálně 3 měsíce pečoval, osvojit dítě svěřené mu do pěstounské péče. [Matějček 2002; 26]

Tady se žadatelé opět setkávají se svojí sociální pracovníci. Odborníci tvrdí, že sociální pracovnice by vůbec měla být osobou, která doprovází adoptivní rodiče celým procesem, je jejich oporou a mohou se na ni s čímkoli obrátit. V této fázi je sociální pracovnice nutná zejména proto, že má možnost s rodiči hovořit a radit se o konkrétních situacích, které rodiče potkaly již v praxi. Hraje tady také roli ve vyřizování soudních záležitostí. Paní Sekyrková z Oddělení péče o rodinu a děti Odboru sociálního, která má již mnohaletou zkušenost, shrnuje svoji činnost v této fázi takto: „*Některá rodina tyto návštěvy vítá, chce poradit, někde však ani žádná konzultace není potřeba, protože to tam funguje. V každém případě ale než dojde k osvojení tak já to dítě vidím minimálně třikrát. Jdu do té rodiny bezprostředně poté, co tam to dítě přijde a po tom minimálně ještě dvakrát předtím, než se podává návrh k soudu. Tento návrh adoptivním rodičům sepisujeme my.*“

Na otázku, zda se jí už stalo, že by si v průběhu předadopční péče rozmyslela, že je rodina vhodná pro výchovu tohoto dítěte paní Sekyrková odpovídá: „*Také se to stane. Ale to už je potom, pokud s tím ty rodiče nesouhlasí, strašně těžké to zabrzdit. A je to i obrovské dilema, protože i když s tím absolutně nesouhlasíme, tak je to lepší než ústavní výchova. Ale někdy prostě ty citové vazby nenaskočí. Problematické je to*

zejména u těch starších dětí. A to i proto, že kupříkladu kvůli školním povinnostem nemají tolik prostoru na sžívání.“

7. 11. Rozhodnutí soudu

V průběhu předadopční péče můžete být pozváni na kontrolní psychologické vyšetření, kde je posuzován psychomotorický vývoj dítěte, ale i úroveň vytvoření vzájemných vazeb. Po uplynutí předadopční péče nastane vyřizování soudních záležitostí. Soud je povinen zjistit na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobnostní dispozice a motivaci k osvojení a posoudit, zda se nepřičí účelům osvojení a s výsledky svého šetření seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Je povinen zjistit zdravotní stav osvojence a s výsledky svého zjištění seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Soud je povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí.¹⁵

V případě osvojení kojenců soud rozhoduje o prostém osvojení. O nezrušitelném osvojení může rozhodnout až po dosažení jednoho roku věku dítěte, kdy je dítě definitivně určeno novým rodičům se všemi náležitostmi, právy a povinnostmi běžné rodiny. [Matějček 2002; 26]

Adoptivní maminka hodnotí soudy obecně jako velmi pomalé, samotné rozhodování však proběhlo na jedno stání. „Museli jsme pronést svůj požadavek, tedy že žádáme, abychom právně získali do své péče ty děti,“ říká adoptivní maminka.

7. 12. Adaptace vašeho dítěte i vás

Právě i proto, aby konečný nástup dítěte do rodiny nebyl takovým šokem je vyžadována předadopční péče. Přesto je období, kdy už je dítě právoplatným členem vaší rodiny, obdobím plným změn. Musíte se vyrovnat se zvýšeným a mnohdy nepřijemným zájmem vašeho okolí, se změněným rytmem vaší domácnosti, se změnou vašich finančních poměrů či se změnou vašeho osobního volna.¹⁶

Sociální pracovnice paní Sekyrková říká: „Pro náhradní rodinnou péči nejsou vhodní žadatelé, kteří jsou oba dva velmi pracovně ambiciózní a vytížení. Kdyby se

¹⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

¹⁶ http://www.rodina.cz/snrp/nrp_pece.htm [cit. dne 14.3.2006]

jim narodilo vlastní dítě, tak to nebude tak náročné, protože mohou do výchovy zapojit třeba babičky. U toho osvojeného dítěte by si na něj rodiče měli vyčlenit dostatek času, aby se ty citové vazby skutečně navázaly.“

Razantní změny však čekají i na dítě. Archerová proto radí, aby jste alespoň na čas zachovali co nejvíce z obvyklého prostředí a zkušeností dítěte. „Snažte se dodržovat stejný rytmus a zavedený řád, používejte stejné oblečení a povlečení, složení mléka a dalších jídel. Tak můžete svému dítěti zajistit hladkou a klidnou adaptaci na nový domov.“ [Archerová 2001; 20]

Adoptivní maminka, se kterou jsem se setkala může vzhledem k tomu, že adoptovala dvě děti různého věku posoudit, jak odlišná je adaptace u miminka a dítěte, které už má za sebou určitou zkušenost. „*U Fandy, tím jak byl malý (4 měsíce), tak to bylo absolutně bez problémů. Maruška, které bylo při adopci 2,5 roku, se mě však ze začátku bála. Pak se na mě naopak zase strašně upnula. Nemohla jsem jít ani do druhé místnosti. Dokonce se bála i usnout, protože se obávala, že až se probudí, tak tam nebudeme. Ale strašně rychle to odeznělo. Prostě se to pak najednou nějak zlomilo a teď už dokonce i zlobí. Zjistila jsem taky jak skutečně důležitá je psychika. Když jsme si Marušku brali tak měla nohu 22, vážila 12 kilo a měřila 90 centimetrů – což je tak na úrovni dítěte ve věku 1,5 roku. Teď má nohu 29, 19 kilo a měří 107 cm. Ona prostě během toho roku dohnala ty svoje vrstevníky, tím jak se jí ta psychika zklidnila. „*

7. 13. Říct či neříct?

Říct či neříct dítěti, že je adoptované? Odpověď bude ještě stručnější. Ani v jedné odborné publikaci a ani od jednoho odborníka z oboru jsem nevyslechla názor, že je lepší tuto skutečnost dítěti zatajovat. Jednoznačně je tedy vhodnější dítěti pravdu říci. Kromě psychologických aspektů svědčí pro i skutečnost, že je velká pravděpodobnost, že se dítě pravdu stejně dozví a to pak pravděpodobně méně citlivou formou. „Jedna stará zkušenost říká, že když osvojitelé soudí, že o jejich tajemství vůbec nikdo neví, ví o něm nejméně 20 lidí. A soudí-li, že o tom ví jen několik nejbližších a dokonale spolehlivých přátel, má o tom povědomost aspoň 100 dalších. [Matějček 2002; 105] Myná je i představa, že dítě nedohledá své biologické rodiče, protože jsou z matriky vymazáni. Vymazání nejsou, je to jediné místo, kde dále figurují a kde je možno dopátrat jejich jména. Zápis do matriky se řídí směrnici

Ministerstva vnitra ze 7.5.1959, která zní: „Jestliže je ve výroku soudu vysloveno, že osvojitelé budou zapsáni v matrice místo rodičů osvojence, pak v zápisu o narození dítěte bude do sloupce dodatečné záznamy a změny uveden soudní výrok o osvojení dále jméno, příjmení, data narození, povolání, bydliště osvojitelů a jména příjmení rodičů nynějších osvojitelů. Údaje pokrevních rodičů v matričním zápise zůstanou.“[Matějček 1999; 46]

V některých zemích je sdělit pravdu adoptovanému dítěti dokonce uzákoněnou povinností. Například ve Francii. Oba rodiče se před soudem zavazují, že kdyby svůj závazek nesplnili, vystavují se trestnímu řízení. [Matějček 2002; 104]

Otázkou tedy zůstává už jenom to, kdy a jakou formou to dítěti říci? Odborníci se shodují že nejvhodnější období, kdy začít dítěti přirozeně sdělovat pravdu, je okolo 3 let. Nebezpečným věkem pro sdělování je střední školní věk, tedy věk přibližně od 9 do 13 let. [Matějček 1994; 64] Profesor Matějček dále upozorňuje, že pokud se vám náhodou podařilo zatajit dítěti pravdu až do doby, kdy je dospělé, je vhodné se sdělením počkat až do doby, kdy dítě založí svoji vlastní rodinu a bude mít děti. [Matějček 2002;106]

Různý věk si žádá různou formu sdělení. Obecně však platí, že není vhodné sdělovat to dítěti slavnostně při nějaké zvláštní příležitosti. Lepší je učinit to přirozeně ve chvíli, kdy je uvolněná nálada. [Matějček 1994; 64]

Paní Sekyrková z Odboru sociálně právní ochrany hovoří o své zkušenosti se sdělením pravdy dítěti: *„Já jsem i byla u takového předání informace a dopadlo to tak , jak by to v ideálním případě dopadnout mělo. Jednalo se o mladé osvojitele, kteří jakmile děťátko dostali tak už se na to od prvního okamžiku připravovali. Natáčeli si ho v kojeneckém ústavu, natáčeli si příjezd domů. Pak mu ten film pustili a říkali mu jak to všechno bylo a když to skončilo chlapeček se zeptal: „A vy jste pro mě jeli tou starou škodovkou? Vy jste neměli toho opla?“ Jemu to bylo úplně jedno. A to je právě dobře. To dítě to má přijmout jako informaci.“*

Stejně to vidí i adoptivní maminka: „Určitě jim to nebudu zatajovat. Já jim ale neříkám: „Jste adoptovaní!“ Ale třeba když jedeme kolem kojeňáku tak jim ukážu a řeknu, tak tady jste bydleli než jsme si vás vzali.“

Naopak s naprosto nevhodnou formou sdělení se setkala paní Alena Vávrová ze Střediska náhradní rodinné péče, kdy adoptivní rodiče řekli svému potomkovi toto sdělení jako dárek k 18 narozeninám.

8. PŘÍMÁ ADOPCE

Jsou ale i možnosti, jak adoptovat dítě a nemuset si projít výše uvedenými fázemi. Jedná se o tzv. přímou adopci, kdy se zprostředkování odehrává mimo státní aparát a již se jen podává návrh k soudu. Jedná se buďto o domluvu mezi osvojiteli a biologickými rodiči, či je často tato přímá adopce zprostředkována právě neziskovými organizacemi.

Sociální pracovníci paní Sekyrkové se však přímá adopce příliš nezamlouvá. *„Využívají ji hlavně klienti, kteří by u nás neuspěli a to je myslím si sobecký postoj. Nejvíc mě mrzí, že se na tom podílejí právě neziskové organizace. Oni si myslí, že je pro to dítě nejdůležitější, aby šlo okamžitě do té rodiny. Já si to nemyslím. Ve sdělovacích prostředcích se vůbec nemluví o záporech přímé adopce. Při přímé adopci zná biologická matka jméno i bydliště toho dítěte a osvojitelů dítěte, takže to je pro tu mámu více stresující než když zůstane anonymní. Navíc pak může tu rodinu vydírat a nepříznivě do jejího chodu zasahovat. Další důvod je, že když matka spolupracuje, tak může jít dítě do rodiny do dvou měsíců. V tom kojeneckém ústavu tedy stráví to dítě dva měsíce. Podle mého názoru to není vůbec na škodu vzhledem k tomu, že se z 80 % jedná o děti, jejichž biologické matky jsou závislé na drogách. Je tedy dobré, když si ty děti odbudou abstinenci příznaky pod kvalifikovaným lékařským dohledem. Nemyslím si, že by to běžný rodič mohl zvládnout“.* Ještě radikálnější názor zastává Matějček. Ten říká, že je mnohem lepší, když dítě stráví nějaký čas v citově neutrálním prostředí, jakým jsou kupříkladu diagnostické ústavy či dětské domovy. Zde se prý naprosto přirozeně navazuje kontakt s novou rodinou. [Matějček 2002; 20]

S názorem paní Sekyrkové o vhodnosti kvalifikovaného dohledu při abstinenciích příznících kojence snad ještě souhlasit mohu, o vhodnosti citově neutrálního prostředí však pochybuji.

9. JAK TO VIDÍ ZÚČASTNĚNÍ AKTÉŘI

V této kapitole jsem se snažila shrnout současné problémy adopce tak, jak je vidí ze své praxe zúčastnění aktéři. Některé jejich poznatky a připomínky jsou již předtím zapracovány do textu. V této kapitole jsou v podstatě odpovědi na tři otázky:

- 1) Jaké jsou hlavní problémy procesu adopce a jak to zlepšit?
- 2) Co je podle vás pro žadatele tou nejobtížnější fází?
- 3) Co byste potencionálním žadatelům doporučili, než se pro adopci rozhodnou?

9. 1. Pracovnice Oddělení péče o rodinu a děti Odboru sociálního Městské části Praha 5

1) Hlavní problémy a návrhy na zlepšení

Jeden ze základních problémů vidí sociální pracovnice paní Sekyrková v tom, že žadatelé jsou málo připravováni. Příprava by podle ní měla být delší a celkově by se s žadatelem mělo po celou dobu intenzivněji pracovat. „*Mají potřebu starat se o dítě, ale nemají moc představu a ani ji mít nemohou, co to obnáší. Jsou to povětšinou lidé, kteří chodí do práce, mají harmonický rodinný vztah a neumějí si představit z jakého sociálního prostředí třeba to dítě pochází. Takže ti rodiče by měli být mnohem více na různé situace připravováni. Měli by být mnohem tolerantnější vůči dítěti a zejména u osvojování starších dětí by měli být nadprůměrně výchovně schopní, protože už s průměrnými výchovnými předpoklady je to málo. Měli by vědět, že je třeba na adopci připravit i své vlastní děti, protože tady mnohdy vznikají problémy. Rodiče musí adoptovaným dětem vytvořit mnohdy jiné podmínky než vytvořili svým vlastním, měli by vůči nim být mnohem více tolerantnější, což přirozeně vlastní děti nechápou a vnímají jako nespravedlnost. Proto teď navrhuje, aby děti, žadatelé i jejich vlastní děti procházeli speciální terapií.*

Dalším problémem je pomalé získávání právní volnosti dítěte. Přímou ten proces osvojování je velmi rychlý, tam problém není, ale je problém získat tu právní volnost dítěte. Současný právní řád totiž upřednostňuje práva rodičů před právy dítěte.“

2) Nejtěžší fáze celého procesu

Nejtěžší fází celého procesu adopce je podle sociální pracovnice paní Sekyrkové fáze rozhodování. „*Rozhodování je nejhůřší, protože oni taky nevědí, jestli budou to dítě schopni přijmout. Než žadatel dojde k tomu rozhodnutí, že osvojí dítě, tak je to třeba 10 let.“*

3) Doporučení pro potenciální žadatele

Ze své třicetileté praxe doporučuje paní Sekyrková zajímat se o dostupné informace. „Kontaktovat se s lidmi, kteří již dítě osvojili. Žadatelé by si měli s někým promluvit o těch problémech a pocitech, které osvojitele trápí. A projít si veškerou dostupnou literaturu.“

9. 2. Pracovnice Magistrátu hlavního města Prahy, paní Hessová

1) Hlavní problémy a návrhy na zlepšení

Pracovnice magistrátu vidí největší problém v liknavosti soudních procesů.

„Problém je v pomalosti soudů. Dvoutměsíční nezáměr se řeší rok a více. To je špatně. Dále je důležité, aby podklady od toho sociálního odboru byly dobré, protože magistrát nemá kapacity na to to zjišťovat.“

2) Nejtěžší fáze celého procesu

K nejtěžší fázi procesu adopce podotýká paní Hessová následující:

„Myslím, že nejtěžší je to čekání. Ale snažíme se jim to ulehčovat.“

3) Doporučení pro potenciální žadatele

Rada paní Hessové z magistrátu zní: „Žádejte o dítěti co nejvíce informací“.

9. 3. Pracovnice Střediska náhradní rodinné péče v Praze, paní Vávrová

1) Hlavní problémy a návrhy na zlepšení

Paní Vávrová, pracovnice Střediska náhradní rodinné péče v Praze vidí největší nedostatek celého procesu v roztržitosti kompetencí.

„To že adopci řeší v podstatě pět ministerstev – Ministerstvo školství (část dětských domovů je pod tímto ministerstvem), Ministerstvo zdravotnictví (část ústavních zařízení je pod tímto ministerstvem), Ministerstvo vnitra (řídí státní správu), Ministerstvo spravedlnosti (soud je tím konečným rozhodovatelem) a samozřejmě Ministerstvo práce a sociálních věcí. A bohužel tady nefunguje spolupráce mezi těmi ministerstvy. Nejvhodnější by bylo, kdyby bylo jedno ministerstvo – třeba ministerstvo rodiny-a pod ním by bylo všechno.“

Jinak problémem v samotném tom procesu je, že chybí metodika posuzování. Ta psychologická vyšetření a přípravné kurzy jsou v podstatě lidová tvořivost. Každý kraj to dělá jinak. Je to ale samozřejmě taky o lidech – úřednicích. Měli by být kvalifikováni speciálně na tu NRP. To by myslím také výrazně přispělo ke zlepšení.“

2) Nejtěžší fáze celého procesu

Podle paní Vávrové není žádná fáze obecně nejtěžší.

„Řekla bych, že je hrozně moc důležité, jak je kdo přijme, protože ti lidé přichází na pokraji svých sil, psychicky na dně. Nejtěžší fáze je tedy tam, kde se do nich nikdo neumí vcítit a je to nepříjemné. Takže naopak i psychologické prošetření může být příjemné, pokud ten člověk je empatický.“

3) Doporučení pro potencionální žadatele

Zde pracovnice Střediska náhradní rodinné péče apeluje na tolerantnost žadatelů.

„Asi by se měli připravit na to, že to dítě není nepopsaný list papíru. Že tam hraje určitou roli genetika, nechtěné těhotenství, pobyt v ústavu, pobyt v nefungující rodině. Není dobré, když žadatelé přicházejí s pocitem, že „já chudák teda nemůžu mít dítě, tak chci zdravý a nejlepší.“

9. 4. Pracovnice MPSV, Mgr. Kotalová a Mgr. Trubačová

1) Hlavní problémy a návrhy na zlepšení

Pracovnice MPSV shledávají největší problém v nefungující spolupráci mezi jednotlivými subjekty.

„Všechno je to o spolupráci a komunikaci. Naší prioritou je zlepšit komunikaci na všech úrovních, mezi sociálkou a žadatelem, mezi sociálkou a neziskovými organizacemi, mezi MPSV a médii, mezi veřejností, v zahraničí atd.. Dalším problémem je také to, že žadatelé jsou jako první sdělována rizika. Neříkáme neříkat rizika, ale nemá to být to první co se od sociální pracovnice dozví. Pracovnice na sociálce má vzít tu žádost a postoupit ji dál a nemá vůbec nic zjišťovat. Problémem je také vzdělávání pracovníků v této oblasti. Víme, že nestačí jenom říci: „Musíte se vzdělávat,“ ale my jim musíme taky to vzdělání zajistit.

Problém je samozřejmě i v tom, že se příliš dlouho čeká v ústavu na právoplatný nezájem biologických rodičů. To je teď v novém zákonu řešeno pěstounskou péčí na přechodnou dobu, kdy se o dítě stará profesionál. Dalším problémem je, že neexistuje v podstatě žádná metodika. Existují sice dílčí metodiky různých odborů a neziskových organizací, ale neexistuje žádná obecná, komplexní metodika.

Největší problém je však podle mě ve vnímání samotné adopce. Jsme kritizováni ze strany OSN, že tady máme teorii, že adoptivní rodina je brána jako normální rodina a dál se s ní nepracuje. Tenhle trend je ale zastaralý, nikde v Evropě už nefunguje.

Tohle si musí uvědomovat, a my je na to musíme připravovat, i sami osvojitelé. Pak přibude tolerantnějších rodičů, kteří budou otevřenější větší poptávce.“

2) Nejtěžší fáze celého procesu

Ani pracovníce MPSV nedokážou přesně říct, která fáze by měla být obecně tou nejtěžší.

„To se asi nedá říci. Záleží třeba i na tom, jestli již mají svoje děti či ne. Pro někoho, kdo se upínal ke svojí genetické výbavě, to musí být strašné. Takže asi ta fáze toho rozhodování a pak fáze čekání.“

3) Doporučení pro potencionální žadatele

I pracovníce MPSV doporučují osvětu.

„Žadatelé by si měli sami aktivně shánět informace. Ideálně chodit na setkávání adoptivních rodičů.“

9. 5. Adoptivní maminka

1) Hlavní problémy a návrhy na zlepšení

Adoptivní maminka, která může skutečně objektivně zhodnotit celý proces, shledává největší problém v pomalosti soudů.

„Soudy celý proces zdržují absolutně nejvíc a to jsem je ještě neustále urgovala. A to jak kupříkladu u zasílání rozhodnutí tak i u právního uvolňování těch dětí. Biologická matka dala po šestinedělí souhlas k adopci a soudu trvalo tři měsíce než ho právně uvolnili,“ říká adoptivní maminka.

2) Nejtěžší fáze celého procesu

Nejtěžší fází byla pro adoptivní maminku fáze čekání.

„My jsme měli sice krátké, ale to člověk dopředu neví.“

3) Doporučení pro potencionální žadatele

Adoptivní maminka doporučuje stejně jako odborní pracovníci informovanost a toleranci.

„Budoucí žadatelé by si určitě měli přečíst nějaké knihy a hlavně nebýt tak nároční. Uvědomte si, že vaše děti by jste si taky nevybírali, nemuseli by být zdravé a inteligentní.“

9. 6. Shrnutí problémů

Z výpovědí zúčastněných aktérů nejvýrazněji vyplývají v podstatě tři druhy problémů, které by bylo vhodné odstranit, aby se stal celý proces adopce kvalitnějším a efektivnějším.

Prvním problémem, který vyplynul je pomalost soudů. To, že sociální pracovnice paní Sekyrková z odboru sociálně právní ochrany označuje celý proces s úřady jako rychlý a nedostatky vidí ponejvíce právě v soudnictví, bychom mohli brát jako alibi. Stejně tak u paní Hessové z magistrátu, jejíž názor na soudnictví je obdobný. Tuto skutečnost nám ale potvrzuje i sama adoptivní maminka, která si prošla celým procesem a je osobou nejvíce nezávislou. Liknavost soudů se tak skutečně řadí mezi hlavní problémy celého procesu.

Druhým problémem se ukázala být nedokonalá spolupráce mezi jednotlivými aktéry a to ať už mezi samotným státním aparátem či mezi státním aparátem a neziskovými organizacemi.

Třetím problémem pak je nepřesná nebo neexistující metodika pro postup v určitých fázích či na určitých úrovních.

Zmíněné problémy vyplývají i z metodické příručky vydané MPSV a nazvané „Doporučení k realizaci příprav budoucích osvojitelů a pěstounů k přijetí dítěte do rodin.“ Hovoří se zde kupříkladu o tom, že obsah přípravy souvisí s její formou stanovenými cíli, složením skupiny účastníků přípravy a odborným zaměřením včetně profesních zkušeností týmu, který přípravu realizuje. A to je dle mého názoru špatně. Obsah přípravy a cíl přípravy by se rozhodně neměl řídit a proměňovat podle toho, jací odborníci a s jakou profesní zkušeností se zrovna sejdou. Naopak, měl by být standardizován cíl přípravy, stanovená metodika a podle toho také stanoven, jaký druh odborných pracovníků se na přípravě bude podílet.

V mé práci se mi podařilo dojít k obdobným závěrům, k jakým ve svých studiích dospěl Prof. Matějček (ač mám samozřejmě na paměti, že jeho dlouholeté bádání je propracovanější). Prof. Matějček ve své knize „Náhradní rodinná péče“ uvádí několik problémů současného systému náhradní rodinné péče.

- roztržitěná, nejednotná koordinace NRP
- zdouhavost, nepružnost procesu umístování dětí
- malá komunikace a spolupráce všech institucí v oblasti NRP
- nedostačující umístování dětí se speciálními potřebami a dětí romských

- nedostačující příprava a odborné vedení žadatelů o NRP a následně i nových rodin
- dlouhodobá podpora náhradních rodin, dlouhodobé výzkumy, a dlouhodobá sledování
- alternativní formy NRP (krátkodobá, profesionální pěstounská péče)

[Matějček, Náhradní rodinná péče, str. 42]

10. ZÁVĚR

Skutečně největším „technickým“ problémem je nejspíš koordinace celého procesu a roztržitost kompetencí. Roztržitost kompetencí by však sama o sobě problémem nebyla, kdyby spolu jednotlivé složky spolupracovaly. Jenomže v tom je právě zádrhel. Nejenom, že spolu ideálně nespolupracují neziskový a státní sektor, ale velké nedostatky ve spolupráci a vůbec představách o spolupráci panují i uvnitř samotného státního aparátu. Jedno oddělení neví co dělá druhé a každý článek má jinou představu o tom, jakou roli by měl právě on v procesu adopce hrát. Sociální odbor říká, že zjišťuje jen základní údaje o žadatelích, ale hlavní posouzení by mělo být na krajském úřadu. Magistrát (krajský úřad) říká, že je potřeba, aby od odboru sociálně právní ochrany dostávali co nejlepší a nejpodrobnější podklady, protože oni nemají kapacity na to, to zjišťovat. A MPSV pak říká, že sociální pracovnice na odboru sociálně právní ochrany nemá vůbec nic zjišťovat, ale jen shromáždit potřebné dokumenty a postoupit žádost na krajský úřad.

Nemyslím si ale, že řešením je zřízení dalšího ministerstva, tak jak navrhuje paní Vávrová ze Střediska náhradní rodinné péče. Největší kompetence v současné době spadají pod Ministerstvo práce a sociálních věcí, což nevidím jako problém. Je jenom zapotřebí, aby tato instituce, a již na tom pracuje, vypracovala metodiky a pracovní postupy pro všechny subjekty podílející se na procesu adopce.

Ke zkvalitnění celého procesu by pak kromě jednotných metodik zajisté přispělo i vzdělávání pracovníků. Nedostatečná kvalifikace je taktéž často uváděna jako problém. Osobně si myslím, že by práci měli vykonávat skutečně kvalifikovaní odborníci. Nevím, jaké jsou kvalifikační požadavky na pracovníka odboru sociálně právní ochrany, ale rozhodně by tuto funkci neměl zastávat každý, kdo absolvoval střední školu se sociálním či dokonce administrativním zaměřením. Nejedná se dle mého názoru o stejnou úřední činnost jako při vydávání občanských průkazů. Krom

kvalifikačních předpokladů by na tato místa měli být vybíráni skutečně lidé empatičtí a citliví.

Za další velký problém jsem již od počátku, kdy jsem o adopci věděla jen pramálo, považovala nepřiměřeně dlouhou dobu 6 měsíců, po kterou musí být projevován nezájem o dítě, aby mohli být rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti. Přičemž stačí poslat během 6 měsíců pohlednici a vše je v pořádku. Podobné rozhořčení v sobě pravděpodobně nosili i odborníci a tvůrci zákona, protože tato doba byla novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí zkrácena na 2 měsíce. Nežádoucí dobu dítěte strávenou v ústavu řeší zákon dále i profesionální pěstounskou péčí na dobu určitou.

Doba projeveného nezájmu byla tedy zkrácena na 2 měsíce. V případě, kdy se ale od adoptivní maminky dozvídáme, že i v případech jasného nezájmu či dokonce udělení souhlasu k osvojení, trvá stejně ještě právní uvolnění 3 měsíce, to není moc účinné. Problém je dle mého názoru v tom, že tyto případy jsou zamíchány do ostatních soudních případů spadajících pod rodinné právo a tudíž i mezi rozvody. Domnívám se tedy, že určité zlepšení by mohlo nastat, kdyby na právní uvolňování dítěte a řízení vztahujících se k adopci byl vyčleněn speciální samostatný soudce, aby nebyly tyto případy zdržovány.

V úplném závěru své práce hovořící o procesu adopce v ČR a jejich problémech se však vrátím opět na začátek. Jedním z hlavních problémů, od kterého se pak odvíjí i další dílčí problémy je již zmiňovaná mylná představa rodiny adoptivní jako rodiny absolutně běžné, normální a totožné s rodinou vlastní. Myslím, že správná cesta je naprosto opačná. Přirozené by mělo být naučit se chápat rodinu adoptivní jako absolutně přirozenou, avšak značně odlišnou od rodiny vlastní. Hlavní úkoly, které z toho pak plynou, jsou, že s rodinou by se mělo nadále soustavně pracovat. A zde vidím obrovský prostor právě pro neziskové organizace.

Souhlasím s tvrzením MPSV, že v současné době není reálné umožnit veškerým neziskovým organizacím, které si vzpomenou, aby mohly zprostředkovávat adopci. Skutečně by tu prvně měla být vytvořena závazná kritéria, která organizace, jež chce adopci zprostředkovávat, musí splňovat. Velký význam neziskových organizací, jak v současné době tak do budoucna, vidím právě v postadopční péči o rodinu, kterou sociální pracovníce či jiný článek státního aparátu z časových důvodů může jen těžko vykonávat. Neziskové organizace ano. Už teď to dělají.

Skutečně už na úplný závěr přeji potencionálním žadatelům, aby se nebáli s procesem adopce začít. Neodpustím si však frázi, že štěstí přeje připraveným.

Proto, než takový krok učiníte, snažte se získat co nejvíce informací, nastudujte si odbornou literaturu a pokuste se zkontaktovat s lidmi, kteří již adopci podstoupili .

11. ODCHÝLENÍ OD PROJEKTU

Teoretické poznatky čerpané z literatury jsou víceméně vypovídající o procesu adopce v celé ČR. Získat výpovědi zúčastněných aktérů adopce, které by byly reprezentativní na celou Českou republiku, však nebylo v mých silách. Výpovědi aktérů se tedy vztahují zejména k procesu adopce v pražském kraji.

12. POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE

ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 120 s. ISBN 80-7178-578-4.

DĚTI A MY: dvouměsíčník pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí. Praha: Portál, 2005-. ISSN 0323-1879.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 108 s. ISBN 80-7178-006-5.

MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1 vyd. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-637-3.

Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1999. 359 s. ISBN 80-85529-66-1.

SCHOOLEROVÁ, J.E. *Adopce – vztah založený na slibu*. 1.vyd. Praha: Návrat domů, 2002. 217 s. ISBN 80-7255-066-7.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů.

<http://www.adopce.com/beta/adopce/>

<http://www.kr-kralovehradecky.cz/scripts/detail.php?id=2146>

<http://www.mpsv.cz>

<http://www.noviny-mpsv.cz/clanek.php?id=298>

http://www.rodina.cz/snrp/nrp_pece.htm

<http://www.rozumacit.cz/nrp.html>

13. PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Projekt bakalářské práce

Příloha č. 2 – Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny

Příloha č. 3 - Metodika náhradní rodinné péče, kterou pro odbory sociálně právní ochrany zpracoval Magistrát hlavního města Prahy (interní materiál)

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jana Pařízková

Předpokládaný název práce:

Proces adopce v ČR, jeho aktéři a problémy

Námět práce:

Ne každé dítě se narodí do harmonicky fungující rodiny. Některá (a bohužel jich není málo) se rodí do rodin, která s přívlastkem harmonické mají jen pramálo společného, jiná se bohužel nerodí do rodin vůbec žádných. Proto je v naší republice vykonáváno poměrně hodně aktivit, které se snaží takovými dětem zabezpečit vývoj a výchovu jiným způsobem. Jednou z takovýchto aktivit je adopce, neboli osvojení. Ta bývá velmi často označována právě jako neoptimálnější forma náhradní rodinné výchovy. A právě podpořit nebo naopak popřít toto tvrzení bude jedním z dílčích cílů mé práce. Mým hlavním cílem však bude analyzovat proces adopce v ČR a problémy s tím spojené. Věnovat se budu praktickému průběhu adopce, pokusím se vymezit roli jednotlivých aktérů a nastínit nesnáze a překážky na které narážejí. Práce by měla obeznámit čtenáře se zkušeností obou stran – úředníků i žadatelů o adopci.

Předpokládaná metoda zpracování

Má práce bude analýzou vymezené části sociální (respektive rodinné) politiky. Bude se jednat o analýzu procesu a aktérů adopce, která se bude opírat o sekundární analýzu statistik, případů, legislativy či různých výzkumů. V závěru se pokusím o nástin zefektivnění procesu adopce.

Orientační seznam literatury

- Schoolerová, Jayne. *Adopce: vztah založený na slibu: užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. 1.vyd. Praha: Návrat domů, 2002. 217 s. ISBN 80-7255-066-7
- Matějček, Zdeněk. *Osvojení a pěstounská péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. 155 s. ISBN 80-7178-637-3

- *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči, Olomouc, 2.-4.června 1999.*
Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1999. 222 s.
- Archerová, Caroline. *Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. 119 s. ISBN 80-7178-578-4
- Matějček, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny.*
1.vyd. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8
- Kovařík, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi.* 1.vyd. Praha: Portál, 2004. 167 s. ISBN 80-7178-957-7
- Matějček, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní.* Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6
- Matějček, Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti.* Praha: Grada, 1999. 143 s.
- časopis *Náhradní rodinná péče*
- příslušné webové stránky

Konzultant

PhDr. Gabriela Munková CSc.

MĚSTSKÁ ČÁST PRAHA 5
ÚŘAD MĚSTSKÉ ČÁSTI
ODBOR SOCIÁLNÍ
Plzeňská 115, 150 22 Praha 5

Věc: Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny

Žadatelka

Žadatel

Jméno, příjmení, titul:

Datum narození:

Číslo OP (č. pasu):

Trvalé bydliště:

/včetně PSČ/

Žádám o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny* podle ustanovení § 21 odst. 3 a § 22 odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně“).

Souhlasím s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkovávající náhradní rodinnou péči má právo zjišťovat veškeré potřebné údaje o mé osobě (včetně vyžádání zdravotní dokumentace), o způsobu mého života a dalších skutečnostech, rozhodných pro zprostředkování náhradní rodinné péče. Rovněž souhlasím s tím, dle § 21 odst. 3 písm. g) zákona o sociálně-právní ochraně dětí, že orgán sociálně-právní ochrany má právo kdykoliv zjišťovat, zda nedošlo ke změně skutečností uvedených ve spisové dokumentaci.

Souhlasím s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny, dle § 21 odst. 3 písm. h) zákona o sociálně právní ochraně, pokud mi to bude orgánem sociálně-právní ochrany zprostředkující náhradní rodinnou péči uloženo.

Pokud Magistrát hl. m. Prahy nezprostředkuje osvojení do 12 kalendářních měsíců od nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů, přechází žádost do evidence Ministerstva práce a sociálních věcí, po dalších 6 měsících souhlasím / nesouhlasím * s tím, že budu zařazen do evidence Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině, dle § 21 odst. 3 písm.f) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

V Praze dne:

SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO VAŠÍ PÉČE

(žadatelé vyplní společně)

Proč a jak dlouho uvažujete o přijetí dítěte do vaší péče?

2. Hovořili jste s někým o vašem záměru a jaký měl názor na vaše rozhodnutí?

s dětmi.....
s osobou, která žije s Vámi ve společné domácnosti.....
s rodiči/sourozenci.....
se širší rodinou.....
ostatními.....

1. Chcete čekat, než bude vyhledáno dítě podle Vašich představ? ano/ne

Jak dlouho:

Proč:.....

Která z následujících možností je pro vás přijatelnější?

- a) získat dítě, co nejdříve, nezáleží na tom, jaké bude
- b) počkat tak dlouho, dokud nebude vyhledáno dítě podle našich představ

Chcete osvojení utajit před okolím?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) v žádném případě

Kdo zůstane s dítětem po přijetí do rodiny doma?

Bude vám s výchovu dítěte někdo pomáhat? ano/ne

Kdo:.....

Přijmete dítě odlišného etnika než je vaše?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) v žádném případě

Přijmete dítě, u kterého bylo zjištěno

- a) postižení tělesné
 - ano
 - ne
 - nevím
 - v žádném případě
- b) postižení smyslové
 - ano
 - ne
 - nevím
 - v žádném případě

- c). duševní porucha
 - ano
 - ne
 - nevím
 - v žádném případě
- d) jiné onemocnění
 - ano
 - ne
 - nevím
 - v žádném případě

10. Jaké onemocnění by vám nevadilo?

- a) léčitelné.....
- b) neléčitelné.....
- c) vzhledově zjevné.....
- d) jiné.....

Vaše představy o dítěti a jejich zdůvodnění:

Pohlaví:

Věk:

Vzhled, povaha, původ, apod:

Zdravotní stav (intelekt) dítěte:

Jiné:

Podpis žadatelky:

Podpis žadatele:

Datum:

- Přílohy:
1. Fotografie žadatelů (ne starší 1/2 roku)
 2. Potvrzení zaměstnavatele o příjmech
 3. Kopie oddacího listu
 4. Lékařská vyšetření podle orgánu sociálně právní ochrany
 5. Další doklady, které si žádá orgán sociálně právní ochrany

Žádosti zasílejte na adresu: Rejstřík trestů, Soudní 1, 140 66 Praha 4.

ŽÁDOST O OPIS Z REJSTŘÍKU TRESTŮ

Jen pro účely trestního řízení podle § 10 zák. č. 269/1994 Sb.

stí
ačka
příjmení
Datum a podpis

Adresa žadatele

--

Údaje o sobě

Rodné (rodné) příjmení		Nynější příjmení		Rodné číslo											
rok narození	Místo narození	Okres		Pohlaví *				Státní občanství							
				Muž Žena											
Příjmení otce		Jméno a příjmení matky		Rodné příjmení matky											

REJSTŘÍKU TRESTŮ

DOTAZNÍK PRO ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO SVÉ PÉČE

Vhodné zakroužkujte:

- a) osvojení
- b) pěstounská péče
- c) poručnictví
- d) jiné.....

sobní údaje

Jméno a příjmení..... rozený/á.....

Město a místo narození..... rodné č.....

Adresa bydliště.....

Profesní příslušnost..... národnost.....

Náboženské vyznání.....

Stav občanského průkazu (pasu).....

Vzdělání: a) základní

b) vyučen v oboru.....

c) středoškolské.....

d) vysokoškolské.....

e) jiné odborné zkoušky.....

Zaměstnání (název a adresa zaměstnavatele, Vaše postavení v zaměstnání, apod.).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Nemoci, na které se léčíte.....

Léčil/a jste se z nějaké závislosti? ano/ne

- pokud ano, jaké a) drogové
- b) alkoholické
- c) hráčské
- d) jiné.....

jiné údaje o Vašem zdravotním stavu (alergie, dlouhodobé užívání léků, apod.).....

Podíče :

Matka

Jméno a příjmení..... rozená.....

Datum a místo narození.....

zemřela v roce.....

Příčina úmrtí.....

Otec

Jméno a příjmení..... rozený.....

Datum a místo narození.....

zemřel v roce.....

Příčina úmrtí.....

rozenci: ano/ne

kolik..... kolikrátý/á jste v pořadí.....

Manželství:

Manžel/ka

Jméno a příjmení..... rozený/á.....

Datum a místo narození..... rodné číslo.....

Datum uzavření sňatku.....

známá známosti před sňatkem.....

známá společného soužití před sňatkem.....

rozdělení manželství.....

kolikrát..... v roce.....

podal návrh na rozvod a z jakého důvodu.....

z předchozích manželství jsou děti..... ano/ne

z dětí v kontaktu..... ano/ne

.....

Vaši rodinou někdo ve společné domácnosti..... ano/ne

proč, jak dlouho, jak se účastní Vašeho společného života apod.).....

Bytové poměry:

(uveďte, kde žijete, jak velký obýváte byt nebo dům, máte-li zahradu, vybavení bytu, okolí apod.)

Uveďte vlastnický vztah k bytu nebo domu, kde žijete.

Ostatní majetkové poměry:

Vaše finanční situace:

Příjmy máte pravidelné	ano/ne		ve výši:
Příjmy máte nepravidelné	ano/ne		ve výši:
Dávky státní sociální podpory	ano/ne	jaké:	ve výši:
Dávky sociální péče	ano/ne	jaké:	ve výši:
Soudně určená vyživovací povinnost	ano/ne		ve výši:
Jiná platební povinnost	ano/ne	jaká:	ve výši:

II. Údaje o dětech

1. Jméno a příjmení

Datum narození

Současný pobyt

Jedná se o dítě /zatrhněte/

- a) vlastní
- b) osvojené
- c) v pěstounské péči
- d) manžela
- e) jinak

Zdravotní stav:

Prodělal/a běžná dětská onemocnění

ano/ne

Trpí postižením a) tělesným

pokud ano, jedná se o stav /zatrhněte/

- vrožený
- trvalý
- dlouhodobý
- krátkodobý
- b) smyslovým
- vrožený
- trvalý
- dlouhodobý
- krátkodobý
- c) duševní porucha
- vrožená
- trvalá
- dlouhodobá
- krátkodobá

Jméno a příjmení.....

Datum narození..... Současný pobyt.....

- Jedná se o dítě /zatrhněte/ a) vlastní
b) osvojené
c) v pěstounské péči
d) manžela
e) jinak

Psychický stav:

Užíval/a běžná dětská onemocnění ano/ne

postížením a) tělesným

pokud ano, jedná se o stav /zatrhněte/

- vrožený
- trvalý
- dlouhodobý
- krátkodobý

b) smyslovým

- vrožený
- trvalý
- dlouhodobý
- krátkodobý

c) duševní porucha

- vrožená
- trvalá
- dlouhodobá
- krátkodobá

Užívá se léčba ano/ne

Místo.....

Podává.....

Uděláte-li jste vychovával/a nějaké dítě, vychoval/a dítě, současný styk s tímto dítětem, jeho věk, které se během výchovy vyskytly. Vaše výchovné poznatky a tendence. Uveďte i jiné poznatky z práce s dětmi.....

Uvedené údaje, které jsem uvedl/a jsou pravdivé a jsem si vědoma/a toho, že uvedení údajů může mít za následek vyřazení mé žádosti z evidence žadatelů.

DOTAZNÍK PRO ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO SVÉ PÉČE

Vhodné zakroužkujte:

- a) osvojení
- b) pěstounská péče
- c) poručnictví
- d) jiné.....

Osobní údaje

Jméno a příjmení..... rozený/á.....

Datum a místo narození..... rodné č.

Bydliště.....

Státní příslušnost..... národnost.....

Stav..... náboženské vyznání.....

Číslo občanského průkazu (pasu).....

Vzdělání: a) základní.....

b) vyučen v oboru.....

c) středoškolské.....

d) vysokoškolské.....

e) jiné odborné zkoušky.....

Zaměstnání (název a adresa zaměstnavatele, Vaše postavení v zaměstnání, apod.).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

emocí, na které se léčíte.....

čičil/a jste se z nějaké závislosti ? ano/ne

- okud ano, jaké a) drogové
- b) alkoholické
- c) hráčské
- d) jiné.....

é údaje o Vašem zdravotním stavu (alergie, dlouhodobé užívání léků, apod.).....

odiče :

atka

éno a příjmení..... rozená.....

atum a místo narození.....

mřela v roce.....

ičina úmrtí.....

ec

éno a příjmení..... rozený.....

atum a narození.....

mřel v roce.....

ičina úmrtí.....

urozenci:

lik..... ano/ne

kolikátý/á jste v pořadí.....

anžerství:

anžel/ka

éno a příjmení..... rozený/á.....

atum a místo narození..... rodné číslo.....

atum uzavření sňatku.....

ilka známosti před sňatkem.....

ilka společného soužití před sňatkem.....

řadí manželství.....

e-li rozveden/á..... kolikrát..... v roce.....

lo podal návrh na rozvod a z jakého důvodu.....

ředchozích manželství jsou děti..... ano/ne

lik.....

e s dětmi v kontaktu..... ano/ne

i často.....

e s Vaší rodinou někdo ve společné domácnosti..... ano/ne

do, proč, jak dlouho, jak se účastní Vašeho společného života apod.)

Bytové poměry:

(uveďte, kde žijete, jak velký obýváte byt nebo dům, máte-li zahradu, vybavení bytu, okolí apod.)

.....
.....
.....

Uveďte vlastnický vztah k bytu nebo domu, kde žijete.....

.....

Ostatní majetkové poměry:.....

.....
.....

Váš finanční stav:

příjmy máte pravidelné	ano/ne		ve výši:
příjmy máte nepravidelné	ano/ne		ve výši:
dávky státní sociální podpory	ano/ne	jaké:	ve výši:

dávky sociální péče	ano/ne	jaké:	ve výši:
---------------------	--------	-------	----------

soudně určená vyživovací povinnost	ano/ne		ve výši:
------------------------------------	--------	--	----------

daňová platební povinnost	ano/ne	jaká:	ve výši:
---------------------------	--------	-------	----------

Údaje o dětech

Jméno a příjmení.....

Datum narození..... Současný pobyt.....

- Jedná se o dítě /zatrhněte/
- a) vlastní
 - b) osvojené
 - c) v pěstounské péči
 - d) manžela
 - e) jinak

Životní stav:

Četl/a běžná dětská onemocnění ano/ne

postizením a) tělesným

pokud ano, jedná se o stav /zatrhněte/

- vrozený
- trvalý
- dlouhodobý
- krátkodobý

b) smyslovým

- vrozený
- trvalý
- dlouhodobý
- krátkodobý

c) duševní porucha

- vrozená
- trvalá
- dlouhodobá
- krátkodobá

Jméno a příjmení.....

Datum narození.....Současný pobyt.....

- Jedná se o dítě /zatrhněte/ a) vlastní
b) osvojené
c) v pěstounské péči
d) manžela
e) jinak

Pracovní stav:

odělal/a běžná dětská onemocnění ano/ne

pí postižením a) tělesným

pokud. ano, jedná se o stav /zatrhněte/

- vrožený
- trvalý
- dlouhodobý
- krátkodobý

b) smyslovým

- vrožený
- trvalý
- dlouhodobý
- krátkodobý

c) duševní porucha

- vrožená
- trvalá
- dlouhodobá
- krátkodobá

době se léčí

ano/ne

emoc.....

í údaje.....

, zda jste vychovával/a nějaké dítě, vychoval/a dítě, současný styk s tímto dítětem, jeho věk,
y, které se během výchovy vyskytly. Vaše výchovné poznatky a tendence. Uveďte i jiné
sti a poznatky z práce s dětmi.....

že údaje, které jsem uvedl/a jsou pravdivé a jsem si vědoma/a toho, že uvedení údajů
ých může mít za následek vyřazení mé žádosti z evidence žadatelů.

Podpis žadatele:

Vlastní lékařské vyšetření.

(vyplní registrující praktický lékař)

Jméno žadatele:

datum narození:

Anamnéza : - rodinná
- osobní
- sociální

Objektivní vyšetření:

Orientace

Kontakt

Sluch

Zrak

Chůze a stoj

Pohyblivost

Hlava

Krk

Hrudník

Břícho

Páteř

Končetiny - horní
- dolní

Diagnostický souhrn:

Současná terapie:

Přiložené odborné nálezy:

Datum, podpis lékaře, razítko :

Dotazník pro žadatele o náhradní rodinnou péči.

Příjmení:

Jméno :

nar.

Bydliště:

Rodinný stav: ženatý, vdaná, svobodný (á), rozvedený (á), manželství I. II. III.

Anamnéza. (vyplní žadatel o NRP)

Rodinná:

-vyskytlo se ve vaší rodině (rodiče, sourozenci, děti) nějaké dědičné nebo závažné onemocnění
ne
ano – jaké

Osobní:

-jaká závažnější onemocnění jste prodělal(a)

-byl(a) jste pro somatické (interní, neurologické, ortopedické, apod.) onemocnění někdy v nemocnici
ne
ano – kdy pro jaké onemocnění

-byl(a) jste pro duševní onemocnění někdy v nemocnici
ne
ano – kdy pro jaké onemocnění

-utrpěl(a) jste nějaký závažný úraz
ne
ano – kdy jaký

zůstaly Vám nějaké následky
ne
ano - jaké

Nynější onemocnění:

-lécíte se v současné době pro nějaké somatické (interní, neurologické, ortopedické, apod.) onemocnění

ne
ano – jaké

-lécíte se v současné době pro nějaké duševní onemocnění

ne
ano – jaké

-docházíte pravidelně k praktickému lékaři

ne
ano – jak často

proč

-docházíte k odbornému lékaři

ne
ano – jaké odbornosti

pravidelně, občas, proč

-užíváte trvale léky

ne
ano - jaké (vyjmenovat)

-máte nějaké zdravotní obtíže a omezení

ne
ano – jaké

-pobíráte plný, nebo částečný invalidní důchod

ne
ano – jaký, odkdy

Cítíte se zdrav (á)

ano
ne – jaké máte potíže

Prohlašuji, že jsem uvedl(a) pravdivé údaje.

Podpis žadatele(ky)

Datum

Vlastní lékařské vyšetření.

(vyplní registrující praktický lékař)

Jméno žadatele:

datum narození:

Anamnéza : - rodinná
- osobní
- sociální

Objektivní vyšetření:

Orientace

Kontakt

Sluch

Zrak

Chůze a stoj

Pohyblivost

Hlava

Krk

Hrudník

Břicho

Páteř

Končetiny - horní
- dolní

Diagnostický souhrn:

Současná terapie:

Přiložené odborné nálezy:

Datum, podpis lékaře, razítko :

Dotazník pro žadatele o náhradní rodinnou péči.

Příjmení:

Jméno :

nar.

Bydliště:

Rodinný stav: ženatý, vdaná, svobodný (á), rozvedený (á), manželství I. II. III.

Anamnéza. (vyplní žadatel o NRP)

Rodinná:

-vyskytlo se ve vaší rodině (rodiče, sourozenci, děti) nějaké dědičné nebo závažné onemocnění
ne
ano – jaké

Osobní:

-jaká závažnější onemocnění jste prodělal(a)

-byl(a) jste pro somatické (interní, neurologické, ortopedické, apod.) onemocnění někdy v nemocnici
ne
ano – kdy pro jaké onemocnění

-byl(a) jste pro duševní onemocnění někdy v nemocnici
ne
ano – kdy pro jaké onemocnění

-utrpěl(a) jste nějaký závažný úraz
ne
ano – kdy jaký

zůstaly Vám nějaké následky
ne
ano - jaké

Či jinější onemocnění:

-léčíte se v současné době pro nějaké somatické (interní, neurologické, ortopedické, apod.) onemocnění

ne

ano – jaké

-léčíte se v současné době pro nějaké duševní onemocnění

ne

ano – jaké

-docházíte pravidelně k praktickému lékaři

ne

ano – jak často

proč

-docházíte k odbornému lékaři

ne

ano – jaké odbornosti

pravidelně, občas, proč

-užíváte trvale léky

ne

ano - jaké (vyjmenovat)

-máte nějaké zdravotní obtíže a omezení

ne

ano – jaké

-pobíráte plný, nebo částečný invalidní důchod

ne

ano – jaký, odkdy

Cítíte se zdrav (á)

ano

ne – jaké máte potíže

Prohlašuji, že jsem uvedl(a) pravdivé údaje.

Podpis žadatele(ky)

Datum

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Řídí se :

Zákonem č.359/99 Sb, ve znění pozdějších předpisů

Zákonem o rodině č.94/63

Občanským zákoníkem 40/64

Haagskou úmluvou o ochraně dětí a mezinárodním osvojení z roku 1993

Úmluvou o právech dítěte podepsanou v r. 1989 v New Yorku

Listinou základních práv a svobod 1992, která je součástí ústavy ČR

Zákonem o mezinárodním právu soukromém a procesním č. 97/1963

Podstata náhradní rodinné péče

1. Dát dítěti trvalého vychovatele tím možnost vytvoření životně důležité citové vazby se soustavnou výchovou
1. Dát dítěti trvalé místo v kruhu širší rodiny jako cestu do přirozeného společenského okruhu, místo, kde se vytváří základní postoje a kde se připravuje na příští roli v životě
2. Dát dítěti trvalé prostředí, kterému poskytuje náhradu domova a dává mu pocit bezpečí, jistoty a sounáležitost a podílí se na vytváření jeho identity

Současný systém náhradní rodinné péče můžeme rozdělit do dvou kategorií. První představuje NRP v přirozených podmínkách, reprezentuje ji osvojitelská či individuální pěstounská péče. Druhá kategorie tvoří náhradní rodinná péče ve zvláštních zařízeních pro výkon pěstounské péče, zařízení FODu pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo domovy rodinného typu. Sociální práce zůstává praktická stejná pro všechny oblasti, kde se tato specializovaná činnost provádí. Na sociální pracovníci spočívá podstatnou měrou odpovědnost za úspěšné uskutečňování NRP. Je prvním z odborníků, kteří vstupují do kontaktu s pěstounskou či osvojitelskou rodinou, získává a shromažďuje první údaje o dítěti a žadatelích. Její zjištění jsou nezbytnými orientačními body a východisky pro šetření dalších specialistů, kteří je dále prohlubují a ověřují. Práce sociální pracovnice klade požadavky na znalost i jiné odbornosti a to v oblasti zdravotnictví, psychologie, pedagogiky aj. Vzhledem k vztahu k rodinám by měla sociální pracovnice působit jako stabilizační faktor, sledující a odporující postavení dítěte v nové rodině.

Výběr dítěte, šetření poměrů dítěte

Je především o děti sociálně osiřelé, děti, které rodiče mají, ale ti se o ně nemohou, neumí nebo nechťejí starat. Pokud veškeré sociálně výchovné a sanační opatření nevedlo k nápravě, začíná se uvažovat o NRP. Uvítáme zprávy sociální práce s rodinou. Často jsou nám zaslány doklady bez průvodní zprávy, která by právě měla obsahovat průběh práce s rodinou a historii dítěte, tak zvanou sociální diagnózu se závěrečným návrhem na druh náhradní rodinné péče. **Pod pojmem sociální diagnóza rozumíme zhodnocení sociální, zdravotní, psychické a sociálně právní situace dítěte.**

Sociálně právní hlediska je základním faktorem indikace NRP neexistence, rozbití či zrušení vztahu k vlastním rodičům. Hodnocení vychází z kvality jejich péče a intenzity

především hájit zájem dítěte. Návštěvy dětí v dětských domovech by neměly být pouze formální záležitostí, ale měly by sloužit k diagnostice psychické pohody dítěte, je dobré se kontaktovat i s personálem DD a rozhodně by měl zmapovat, jak často a v jaké intenzitě děti rodina navštěvuje. Je na zkušenostech sociální pracovnice, aby odhadla do jaké rodiny se dítě bude moci vrátit a kde je k tomu návratu jen mizivá pravděpodobnost.

Do skupiny rodičů/nemohou/, počítáme rodiče s chronickou nemocí fyzickou nebo psychickou poruchou či takový stupeň invalidity, že nemohou péči o dítě řádně zabezpečovat anebo je nežádoucí, aby ji zabezpečovali. V těchto případech pokud možno zkoumáme od počátku možnost umístění dítěte v pěstounské péči, nejlépe se souhlasem biologických rodičů. Je-li to však v zájmu dítěte, rodič nesouhlasí, avšak je zřejmé, že se dlouhodobě o dítě starat nemůže, je dobré zkusit dítě uvolnit i přes nevoli rodičů, pokud se navíc tyto rodiče zajímají o dítě pouze formálně. Při nařízení ústavní výchovy jsou práva rodičů částečně omezena a je pouze na opatrovníkovi, jakým způsobem náhradní péče dítěti zajistí. Stává se, že rodiče projevují zájem, sice pro dítě neuspokojivý, bez perspektivy návratu do rodiny a dítě v ústavu dospěje.

Rozhodování to není snadné, ale ze zkušenosti je dobré hledat pěstouny již v nižším věku dítěte, neboť jak známo s rostoucím věkem šanci na nalezení náhradní rodiny ubývá.

Do druhé kategorie řadíme rodiče, u nichž se setkáváme s takovou formou nezájmu a nedostatečnou péčí, která končí ústavní výchovou anebo jsou děti odkládány třeba na dobrovolný pobyt do zařízení pro okamžitou pomoc či navštěvují týdenní mateřské školy. V těchto případech je též na místě podrobně zkoumat, zda motivace rodičů pro odložení má opravdu objektivní důvody, či jen svědčí o rodičovském nezájmu. Je dobré spolupracovat s těmito zařízeními a nepovažovat tak situaci dítěte za vyřešenou. Dítě prakticky rodinu ztrácí a pokud jsou splněna i další kritéria pro aplikaci NRP, je dítě potřeba poskytnout rodinu náhradní. Rodina pokud z nějakého důvodu dítě takto odloží, musí pracovat na odstranění překážek, které jim v péči brání, pokud toto nedělá a dítě opravdu jen pohodlně odloží, jsou zde důvody hledat náhradní rodinu.

Další skupina zahrnuje rodiče, kteří se od počátku o dítě starat nechtějí, jde o rodiče převážně velmi mladé, nezralé, rodiče, jejichž vlastní perspektivy jsou nejisté, nemohou očekávat pomoc širší rodiny. Takovéto dítě je potřeba zabezpečit pro NRP právně a to buď získáním souhlasu s osvojením bez vztahu k určitým osvojitelům, či vyslovením soudního dvou či šesti měsíčního nezájmu. Připravovaná novela zákona o sociálně právní ochraně údajně již bude aplikovat pouze zájem dvoutříměsíční, což by značně urychlilo odchod dětí do NRP:

Děti takto vytipované pro NRP vyžadují nejen sociálně-právní zhodnocení své situace, ale rovněž posouzení zdravotního a psychického stavu a jeho vývojové prognózy. Zde se opět setkáváme s problémy psychologického posouzení avšak i zdravotního. Často je ve zprávě pouze schopen NRP, avšak je zde potřebný podrobný výpis z lékařské karty, kde jsou uvedena všechna rizika, případně i rodinná anamnéza. Rovněž psychologický posudek se často jeví povrchní, dítě navštíví v DD psychologa pouze pokud má problémy či jde o posouzení zda je schopen školní docházky. Vyšetření je pak bez hlubšího vztahu a znalosti dítěte a neobsahuje vývojovou prognózu ani doporučení. Proto apelujeme opět na opatrovníka dítěte, který je často jediný, který jeho osud může ovlivnit. Žádejte při objednávání psychologického posudku, aby obsahoval o dítěti co nejvíce informací, případně uváděl inteligentní stupeň a obsahoval i závěr a doporučení psychologa.

Děti do osvojení

Dítě, jež má být osvojeno, má být tělesně a duševně zdravé s předpokladem normálního vývoje. K zjištění tohoto stavu je právě velmi důležitá podrobná anamnéza u pokrevních rodičů.

Děti do pěstounské péče :

Děti, u nichž lékař zjistí těžkou poruchu zdraví bez příznivé prognózy, např. mentální retardace různého stupně, těžké vrozené a získané vady, nejistá prognóza, např. děti s epileptickými záchvaty, vrozenými srdečními vadami, s výraznými poruchami osobnosti, závažné genetické zatížení, těžké smyslové vady (hluchota, slepota)

Děti z fetálním alkoholovým postižením

Dále děti starší a sourozenecké skupiny

Děti, jež se nemohou z právního hlediska uvolnit pro osvojení.

Rodinná anamnéza:

- základní sociální data o rodičích (jméno, u žen jméno za svobodna, datum narození, rodné číslo, rodinný stav, příslušnost, národnost, vzdělání, povolání, sociální původ, bydliště), je dobré zachytit vzhled rodičů, způsob jejich chování, zvláště je to důležité pro posouzení zda jde o jednoduché rodiče či jde jen o výchovnou zanedbanost. U zemřelých datum úmrtí a příčinu
- Zdravotní a duševní stav rodičů, snažit se zjistit prodělané choroby, nervové, duševní, chronické, závažná onemocnění, např. nádorová onemocnění atd.
- U sourozenců dítěte s uvedením základních dat (narození, zaměstnání, vzdělání, školní docházka), jejich zdravotní a duševní stav, nutné je uvést vzájemné vazby mezi sourozenci, především vazbu k sledovanému dítěti, dále
- odchylky a nápadnosti v chování a povahové vlastnosti, u zemřelých důvod úmrtí
- Výchovné a hmotné poměry v rodině, vzájemný vztah mezi rodiči a ostatními členy rodiny, zachycení rodinné atmosféry, v které dítě vyrůstalo, informace i o dalších osobách, které se na péči o dítě podíleli

Při zpracování rodinné anamnézy je nutno zaznamenat i sociální patologii rodiny a zhodnotit její vztah rodičů k dítěti. Na základě všech těchto údajů zjišťujeme dědičnou zátěž či možná sklon dítěte.

Osobní anamnéza

U dětí se vlastní osoby dítěte určeného do NRP)

- základní sociální data, datum narození, státní příslušnost, národnost, etnický původ, barva pleti
- údaje o porodu a těhotenství, v případě pěstounské péče se s takovými daty vůbec nesetkáváme, je dobré je vědět z hlediska hodnocení psychomotorického

- období dítěte, mají obsahovat četnost a pořadí těhotenství a jeho průběh, s vyznačením komplikací a první dny života
- prodělané choroby, úrazy, operace
 - neuropsychický vývoj dítěte a jeho odchylky, u starších dětí hodnocení osobnosti, povahových vlastností, odchylek ve vývoji, intelekt /viz výše/
 - návštěvnost předškolních a školních zařízení, druh školy, prospěch, chování, pokud je odklad – důvody
 - u starších dětí, pokud již někdy realizovaná NRP – její průběh, důvod zániku, právní volnost

Neznáme-li o dítěti dostatečné množství informací, nelze pak kvalitně provádět zprostředkování NRP. Zejména v pěstounské péči, kam jsou indikovány děti s různými poruchami vývoje, s rizikem výskytu různých chronických onemocnění, je potřeba pěstouny důkladně informovat. U dětí určených pro adopci, kdy je pravděpodobné, že matka již nedojde podepsat souhlas s osvojením po šestinedělí, by bylo dobré spolupracovat se sociálními pracovníky porodnic a vyzískat ve spolupráci s nimi co nejvíce informací o rodinné anamnéze dítěte ještě v době, než rodička opustí porodnici.

- 4 -

Doporučujeme a odkazujeme na knihu Caroline Archerové *Dítě v náhradní rodině*, dále na knihu *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu* PhDr. Prekopové. Je dobré doporučovat všem adoptivním rodičům. Autorka první knihy hned na začátku říká, že noví rodiče by se měli všemožně starat, aby se hned od počátku o svém novém dítěti dozvěděli co nejvíce, než je přijmou za své a pak, aby příliš rychle a příliš rozhodně neměnili to, co bylo dosud součástí jeho života (byť podle běžných představ velice špatného) I když se někteří adoptivní rodiče odmítají vzdát představy, že s adoptovaným dítětem začínají teď „na zelené louce“, a že vše co se bude dít je jen jejich zásluha a jejich díl. Jenomže, ono tu vždycky něco bylo už dříve, kdyby nic jiného tak genetický vklad po vlastních rodičích a prenatální vývoj dítěte v děloze jeho matky.

Výběr pěstounů a osvojitelů, šetření v rodině žadatelů

Druhou oblastí je činnost při shromažďování údajů o lidech, kterým dítě svěřujeme. Kromě údajů předepsaným zákonem o sociálně právní ochraně č.359/1999 Sb., § 20 má sociální pracovník postihnout vztahy v nové rodině a poznat prostředí a citové klima do kterého má dítě přijít.

Rozlišujeme různé motivace u žadatelů – jiná je či měla by být u pěstounů a jiná je u osvojitelů. U adoptivních žadatelů jde obvykle o motivaci uspokojení nenaplněného rodičovství. U pěstounské péči by měla být snaha vyhledat pěstouny, jejichž hlavní motivací je snaha pomoci dětem, které to potřebují.

Výběr je z mnoha hledisek náročný, je třeba zachytit a vyloučit negativní postoje, vlastnosti a negativní motivaci, jako např.:

- zda dítě nemá být prostředkem k udržení rozpadávajícího se manželství
- zda nemá vyplnit bolestnou prázdnotu po ztrátě vlastního dítěte, zejména krátko po tragické události

- zda nejsou vedeni snahou získat pro svého vlastního jedináčka spíše hračku než kamaráda a sourozence
- zda nechtějí dítě proto, aby se staralo o jejich vlastní dítě

Je nutné se vyvarovat osob, které dítě berou jako terapeutický prostředek k vyléčení své samoty či jiných problémů.

Obecně můžeme říci, že budoucí náhradní rodiče by měli být lidé vyrovnaní, schopní řešit své eventuální problémy s ohledem na svěřené dítě, obětaví, trpěliví, nepřiliš nároční, kteří by vycházeli především z psychických i fyzických možností dítěte. Jejich posuzování je součástí dalších odborníků, ale u vás velmi záleží, neb jak jsme se již zmínila, od vámi získaných poznatků se dále vyvíjí i psychologické vyšetření, které se na problematice body zaměřuje.

Jeden z předpokladů úspěšnosti NRP je, pokud uchazeč a dítě vytváří přirozený generační rozdíl. Zde se musíme pozastavit na současném vývojem a jevem ve společnosti. Žadatelé vstupují do manželství později než bylo zvykem, v první fázi převládá snaha o zabezpečení se a teprve někdy po 30 se začínají zajímat o založení rodiny, někdy žadatelé absolvují řadu lékařských zákroků, umělého oplodnění apod. ...a již se blíží věku cca kolem 40 let. Životní styl sebou nese i skutečnost, že ač třeba věkem již neodpovídají na přijetí dítěte-kojence, vesměs jde o žadatelé s dobrou fyzickou i psychickou kondicí, širokými zájmy, energií. Je

- 5 -

třeba vždy vzít v úvahu k celkové osobnosti, k somatickým vadám, onemocnění, faktorům sociálním i situačním. Je třeba též hodnotit vysoký věkový rozdíl mezi partnery

Sociální pracovník může také již při práci s klienty posoudit, zda mají oba žadatelé stejné kladné a spontánní přání přijmout dítě do NRP. Pokud žijí uchazeči společně s prarodiči či jinými příbuznými, měli by tito mít pro jejich rozhodnutí pochopení.

Někdy jsme se setkali se žadateli, kteří byli žadateli o obě formy náhradní rodinné péče, ačkoliv po pohovoru vyšlo najevo, že jsou typickými náročnými osvojiteli. Není tedy pravdou, že pěstouni jsou dříve řešením. Je třeba tyto klienty upozornit na podstatu pěstounskou péče :

1. Děti ze zdravotním handicapem / sluchové, zrakové, kombinované vady/, se špatnou prognózou /srdeční vady, ledvinové choroby, cukrovka)
2. Děti starší či sourozenecké skupiny
3. Děti s výchovnými poruchami, poruchami učení, těžkým deprivacním syndromem, mentální retardací, drobná poškození CNS, LMD, neurotizované, sociálně zanedbané
4. Děti neuvolněné pro osvojení z důvodu účasti matky nebo otce
5. Děti s určitými nápadnostmi, které překračují běžné normy, malformace v obličeji, rukou, obezita, nehezka, rasové rysy
6. Děti, jejichž rodiče mají těžkou psychickou poruchu, děti alkoholiků

Rizika prenatální :

- mentální deficit v rodinné anamnéze
- nízká porodní váha v porovnání s délkou těhotenství
- nedonošenost, nezralost, zejména krajní
- několikeré mnohotné těhotenství
- toxemie matky, předporodní krvácení
- zmnožení plodové vody-hydramnion
- infekce matky v ranném těhotenství, zejména zarděnky, toxoplasmoza

- lues matky
- těžké kongenitální vady, morbus Down , mikrocefalie, hydrocefalie
- incest
- slaboduchost
- mozková obrna

Rizika perinatální :

- těžká asfyxie novorozence, anoxie
- křeče
- mozkové krvácení
- nadměrné zvýšení žlučového barviva v krvi, jádrový ikterus, hemolitická nemoc
- mozková obrna

Tyto faktory sice znamenají zvýšení rizika poškození dítěte, jejich vliv však nesmí být přeceňován, absolutizován.

- 6 -

Z výše uvedeného vyplývá, že na pěstouny je kladem větší požadavek na jejich stabilitu a zralost, neb přijetí dětí do pěstounské péče je vždy úkol těžší a jeho úspěšnost závisí na mnoha faktorech.

Vycházíme ze skutečnosti, že přijetí dítěte do pěstounské vyžaduje delší přípravu, je zde potřebný i větší časový prostor k ujasnění si motivace žadatelů a tuto konfrontovat se svými schopnostmi a možnostmi.

nebude uvádět indikační faktory, které jsou pro vhodné náhradní rodiče uvedené zákoně. Spíše se pokusíme nastínit na jaké body se má sociální pracovnice zaměřit.

omatické defekty , případně psychická onemocnění posuzuje lékař.

ídnoucí zdravotní stav osvojitelů a pěstounů lze obecně charakterizovat jako stav, který se přičí vlastnímu smyslu a účelu náhradní rodinné péče. To znamená, že by aktuálně a gnosticky měl zaručovat trvalost tohoto způsobu péče o děti i její kvalitu. Je samozřejmě žné, že takovéto onemocnění může vypuknout až po přijetí dítěte, čímž argumentují latelé, ale při výběru vhodných žadatelů je třeba zcela minimalizovat rizika.

esný zjev

aměřujeme se primárně, i když je dobré vědět, jak se s těmito danostmi žadatel ovává, zda nejsou příčinou nadměrných pocitů méněcennosti. (Tělesný zjev žadatele nás ná spíše ve vztahu ke vzhledu dítěte, snažíme se o určité připodobnění, snažíme se žet zásadu k tmavším rodičům tmavší děti, apod.)

ektová úroveň

ěla by být v pásmu slaboduchosti a výrazného podprůměru, stejně obezřetně je třeba ovat i případy nadprůměrného intelektu – musí být součástí vyzrálé osobnosti

elství

Podrobně rozebírá psycholog, žadatelé by měli být nejméně dva roky manželé, či prokázat, že spolu před uzavřením manželství déle žili. Vzhledem ke zkoumání schopnosti rozejít se bez patologických jevů, požadujeme v případě dříve rozvedených párů jejich rozvodový rozsudek. U cizinců by měl být s překladem.

Situační faktory

Jde o hmotné sociální poměry žadatelů, tam kde je nedostatečné hmotné zaopatření, nedostatečná úroveň bydlení v úzkém vztahu s některými osobnostními faktory (labilita, neodpovědnost, lhostejnost) je NRP kontraindikována.

Prvním úkolem toho, kdo vede rozhovor je vytvořit příznivou atmosféru, žadatel bývá většinou v rozpacích, napětí, často se dokonce bojí. Své nepříjemné pocity může skrývat hranou sebejistotou. Je dobré se začátkem pohovoru nespíchat. Základním pravidlem při rozhovoru je projevat respekt, ohleduplnost, zdvořilost, takt. Uplatnit vhodnou míru laskavosti, ovšem nepřehánět, žadatel ví, že jste tu od toho, abyste se něco dozvěděli. Z počátku je dobré poskytnout žadateli úvodní informaci o formách NRP, dále se pokusit zjistit jejich motivaci. Schéma rozhovoru postihuje prakticky všechna období života uchazečů, i když nepůjdeme do hloubky, pomáhá nám nahlédnout, v jakém prostředí žadatelé vyrůstali, jak se vytvářely jejich životní postoje, kdo měl dobrý či špatný vliv na vytváření jednotlivých postojů a celkový vývoj osobnosti, jaké byly jejich životní ambice a nakolik byly splněny. Napomáhá nám odhalit, jak se uchazeči dovedli vyrovnat s nepříznivými vlivy a překážkami.

Snažíme se zjistit jak jsou informováni o NRP, jaké mají představy o dětech, které do péče přicházejí, jaké motivy a důvody stojí v pozadí jejich rozhodnutí. Zda již projevili nějaký zájem o práci s dětmi, zda-li mají nějakou výchovnou zkušenost.

- 7 -

V šetření uvítáme rovněž postřehy o rodinných vztazích, způsobu chování k vlastním dětem, případně i pohovor s biologickými dětmi, pokud jsou ve věku, že lze k jejich názoru přihlížet. Znovu opakujeme, že je dobrá i podpora širší rodiny a proto je vhodné, aby v sociální šetření byla o tomto zmínka. Žadatelé nejsou povinni mít hodnocení ze zaměstnání, respektujeme jejich anonymitu, je dobré, pokud sami napíší životopis. Všimáme si časové vytíženosti, je nutné, aby s přijatým dítětem byl jeden z rodičů doma, záleží samozřejmě na věku dítěte, ale kojeneček by třeba neměl být dáván do jeslí, či hlídán najatou službou. Upřednostňujeme rodiče, kteří jsou ochotni svoji kariéru pozastavit a věnovat se na plný úvazek dítěti, které to potřebuje. U starších dětí (předškolního věku), doporučujeme alespoň 1/2 roku domácí péče.

Osnova polořízeného rozhovoru sociální pracovníce s žadateli o svěření dítěte do NRP

1. Otec, matka, jejich, vzdělání, zaměstnání, kde žijí, majetkové poměry, zdravotní stav, příčina úmrtí
2. Sourozenci žadatele/ky, věk, vzdělání, zaměstnání, bydliště, zdravotní stav,
3. charakteristika vztahů v původní rodině
 - jací byli vaši rodiče
 - jaké bylo jejich manželství

- kdo byl hlavou rodiny
- jaký je způsob jejich života, zájmy, zvyky, zlozvyky
- stýkáte se s rodiči, jak často
- stýkáte se sourozenci
- jak byste hodnotil výchovu svých rodičů
- styl výchovy rodičů, zda se ještě někdo podílel n jejich výchově
- čeho si nejvíce vážíte na svých rodičích
- čeho si ve vztahu k vám nejvíce vážíte na svých rodičích
- co jste u rodičů ve vztahu k vám postrádal
- kdo měl na Vás v mládí největší vliv
- jaké události na vás nejvíce zapůsobily a to příjemně i nepříjemně

- čím jste si přál být
- dosáhl jste toho
- čím chtěli rodiče abyste byl
- jaký jste měl prospěch
- co vás ve škole bavilo nebavilo

- měl jste nějaké kamarády
- seznamoval jste obtížně, snadno
- jakou roli jste mezi nimi hrál

Manželství

- kdy a za jakých okolností jste se seznámili
- jak se vyvíjel váš vzájemný vztah
- jak byste hodnotil váš vztah dnes
- jak trávíte volný čas, koníčky , zájmy, kolik času jim věnujete
- co vám na vašem partnerovi/ ce/ vadí, jaké návyky , dobré, špatné
- vaše návyky, zlozvyky
- co z nich vadí vašemu partnerovi

Zdravotní stav

- uveďte prodělané nemoci od dětství, úrazy, operace
- jaký je zdravotní stav dnes
- chodíte k nějakému odbornému lékaři

Zaměstnání žadatele/ky

- dosažené vzdělání
- od kdy pracujete
- jste spokojen se současným uplatněním
- pracovní doba – časová náročnost
- jak by mohli přizpůsobit svůj čas dítěti

Vlastní děti :

- kolik času máte teď na vlastní děti
- počet, věk dětí

- co dělají
- jaký mají školní prospěch
- výchovné problémy, zlozvyky, zvyky

- 9 -

- zdravotní stav dětí, prodělané choroby, léčba
- jak spolu vycházejí sourozenci
- jak trávíte společně volné chvíle

Motivace a představy o NRP

- co vás přivedlo k myšlence na osvojení, pěstounskou péči
- jaké představy o ní máte
- máte nějakou zkušenost s výchovou dětí /u bezdětných párů/
- měli jste možnost s někým o tom mluvit
- hovořili jste o tom se svojí širší rodinou, příbuznými
- jaký je jejich názor
- předpokládáte, že vám budou s dětmi pomáhat nebo že vám do toho budou mluvit / myslí se převážně rodiče žadatelů/

Jaké by to dítě mělo být

- věk přijatého dítěte, zdravotní a psychický stav, etnikum
- čím byste chtěli, aby bylo
- jak myslíte, že budete trávit neděle a dovolené
- jste ochotní přijmout sourozence

U žadatelů, kteří jsou ochotni přijmout sourozence či více dětí a jsou si tím jisti od počátku žádosti, je nutné uvést tuto skutečnost ve zprávě ze sociálního šetření. U těchto žadatelů pak znovu nevyžadujeme, aby žádost podávali znovu, ale pouze ji pak aktualizujeme a ponecháváme v evidenci.

Vlastní pozorování

- popis zevnějšku a chování, zvláštnosti, nápadnosti
- způsob řeči, vyjadřování
- chování při rozhovoru, jednak respondenta, jednak vzájemné chování manželů, vzájemné chování s dětmi
- místo konání rozhovoru
- charakteristika životního prostředí
- jak byl sociální pracovník/ce přijat/a, ochota, neochota spolupracovat

Shrnutí předpokladů

- vlastní názor pracovnice/ka, nebojte se uvést své dojmy, které však výrazně odlište od faktů, uveďte své pochybnosti, které možná ještě nelze konkrétně formulovat.
- záznam z rozhovoru písemně zpracujte dle této osnovy.

Považujeme ještě za potřebné zmínit se o faktu biologického a psychologického rodičovství. Žadatelé o osvojení by měli být vedeni k tomu, aby dítěti včas a vhodnou formou tento fakt sdělili. Odkazujeme na prof. PhDr. Matějčka, který uvádí, že věda, psychologie, už dávno představy o volání krve překonala. Prokázala, že základním principem citového vztahu je pocit důvěry, bezpečí, jistoty. Tyto poznatky mluví tedy ve prospěch psychologického rodičovství, ve prospěch náhradní rodinné péče v kontrastu s péčí ústavní, která na citových vztazích být založena nemůže. Otázka pravdy v lidském životě není totiž jen otázkou filozofickou a mravní, ale je také hluboce psychologickou. Týká se to vztahů mezi dospělými stejně jako vztahů mezi rodiči a dětmi. Jestliže něco důležitého zatajíme, žijeme vlastně neustále v napětí a nejistotě, zda se to někdy neprozradí. Žádná ochranná opatření nejsou dokonalá, aby mohla této nejistoty žadatele do posledního zbytku zbavit. A tji lidé poněkud nepřirozeně, o něčem raději nemluví, a naopak o jiných věcech mluví moc a může se pokládat za zcela zákonité, že dojde k nevhodnému prozrazení. Pravda je také nejlepší ochranou adoptivního svazku.

Na závěr apelujeme na včasné nahlášení dětí do NRP, nemělo by se stávat, že celý proces vyhledávání náhradních rodičů začne až hluboko po termínu právní moci rozsudků, kterým se dítě právně uvolňuje. Radte se vzájemně a řešte jejich osud. Do sociální zprávy o dítěti nám uvádějte nejen podrobnou anamnézu dítěte, pokud je známa, ale i jaké kroky byly s rodinou učiněny – průběh práce s biologickou rodinou. Nestačí pouze vyplněný přehledný list. Tento pokyn má za úkol zkvalitnit podklady pro zprostředkování NRP, naznačuje formy spolupráce, postupy a způsoby součinnosti jednotlivých složek a institucí, které se na vytváření a zajišťování náhradní rodiny podílejí. Bez týmové spolupráce není možné úspěšně NRP zajistit. Hájit ty nejlepší zájmy dítěte požaduje na pracovnících často i jejich osobní statečnost a vytrvalost. Svoje zkušenosti konfrontujte s ostatními kolegy, scházejte a radte jak postupovat.

Mezi občany je stále velký zájem o osvojení dítěte. Počet neuspokojených žadatelů mírně stoupá, čekací doba je v současné době 3 roky od podání žádosti, samozřejmě se čekací doba krátí tolerantním žadatelům. Je zřejmé, že mají přednost žadatelé, kteří jsou ochotni přijmout dítě, které to potřebuje a poskytnout mu zázemí, domova, jistotu a uspokojení psychických, citových i materiálních potřeb. Pokud uplatňují své vysoké vysněné požadavky na dítě pokud není takové dítě k dispozici, nutně se jim čekací doba prodlužuje.

Co se týká pěstounské péče, praxe ukázala jako velmi problematické řešení výchovných poměrů dětí starších 10 let, pěstouni nejsou obvykle připraveni zvládnout odlišnosti jejich dosavadního vývoje, jsou zaskočeni jejich výchovnými poruchami a negativními vlivy, které na ně dosud působily.

Zkušenosti z dosavadního vývoje pěstounské péče prokázaly, že jako nejvhodnější věk příchodu dítěte do rodinného prostředí je předškolní věk. Pro Úřady Městských částí Praha 1 – 22 tak z toho plyne úkol zaměřit se včas na případy intenzivního ohrožení dětí rodinným prostředím a jestliže rodiče neposkytují záruku zlepšení poměrů, usilovat o vyřešení výchovy v ranné věku a tam, kde jsou pro to splněny podmínky, řešit náhradní rodinnou péčí. Je nutno trvale posilovat odborná hlediska výběru vhodných dětí i občanů schopných stát se pěstouny a poskytovat zprostředkovaným vztahům plnou poradenskou podporu.

Narážíme na problém získáním kvalitních pěstounských párů. Ty by měli vykazovat mimořádné výchovné schopnosti a morální kvalitu. Z praxe je zřejmé, že někdy pouhá dobrá vůle nestačí. Děti s narušenou emocionalitou a různými druhy abnormálních projevů se někdy zvládají jen s vynaložením obrovského množství energie. Je třeba, aby pěstouni byli přístupni zásahům zvenčí, ochotě spolupracovat s OPD, neodmítali pomoc psychologa apod. O potřebnosti poradenské péče by měli být pěstouni přesvědčeni již v počátku procesu řešení své žádosti. Při prvních stycích s pěstouny nás často překvapí jejich povrchní představy o přijímaných dětech, jejich možnostech a perspektivách. Do značné míry jsou zapříčiněny kusými informacemi o deprivacích projevech, částečně pak také malou informovaností o vývoji a stavu daného dítěte. Dá se říci, že u většina pěstounů dominuje lítost nad osudem těchto dětí. Někteří pěstouni se svěřili, že při přijetí dítěte zpočátku i zapochybovali o správnosti svého rozhodnutí, zvláště, když se vzniklá realita lišila od jejich představ. Tady působí povzbuzení psychoterapeuticky povzbuzení rada ze strany odborníka.